UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204508
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T81·6/J84B Accession No. T2618

Author జోసఫ్, జ

Title ఖండవి

This book should be returned on or before the date last marked below.

భారవి

1941

గ్రంథకర్త:
జి. జోసపు కవి.

భా ర వి

కృతి స్వామి,
రాజపుర సంస్థానాధీశ్వరులు, జమీందారులు
శ్రీ శ్రీ శ్రీ కాళ్లూరు రామకిషన్‌రావు మహాశయులు.

గ్రంథకర్త:
జి. జోసపు కవి
చంద్రహాస, కన్నీటి కబురు, భక్తవిజయాది గ్రంథకర్త.
వినుకొండ.

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవియే.

ఆంధ్రగ్రంథాలయ
ముద్రాక్షరశాల,
బెజవాడ.

దైవస్తుతి

ఉ॥ నిన్ను భజింప నాకడ క
 సీసము దమ్మిడి సొమ్ము లేదు నా
పన్న శరణ్యా! నా నొసట
 పద్దెము లల్లెడి రేఖదప్ప "సం
పన్నుఁడ వౌదు" వంచనెడి
 వ్రాఁతల నెందుకో వ్రాయకుంటివి; నా
కున్న దియే సమర్పణము
 నొప్పుగఁ జేసెదఁ గొమ్ము రక్షకా!

ANDHRA UNIVERSITY.

Vice-Chancellor:

C. R. REDDY.

WALTAIR.

Dated, 26 Nov. 40.

My dear Sir,

Many thanks for sending me your Mss. for opinion.

I must congratulate you on your work, which is an excellent one and in many respects an interesting contribution to Telugu Literature. The fact that a member of the Depressed Classes has attained such scholarship and power of language is evidence of the potential excellence of those communities and is a sad and serious reflection on the loss sustained by the inhuman treatment, social, spiritual, cultural and political. to which they were subjected through ages. I am much impressed by your fine racy style. I wish your BHARAVI every success.

Yours Sincerely,

C. R. REDDY.

పీఠిక

ఈ కాలము పై మెఱుఁగులకు లోభము కలది. లోఁతైన భావాలకు పారాగతము లేదు. అందులో జాతీయ భావములు నిరాదరణ హేతువులు. ఆంగ్లేయ భాషాగ్రంథములలో నున్న భావములుగాని, వానికి దగ్గర భావములుగాని, అర్థభావస్ఫూర్తి గలిగించు కావ్యరచనగాని నేఁడు మర్యాదాపాత్రమగుచున్నది. పలుచని భావము తీర్చు శబ్దము మృదువుగా సుఖముగా నుండును. లోఁతైన భావము తీర్చు శబ్దము సన్నగిలక భాషలోని శక్తిని వెల్లడించి పరిపూర్ణార్థకావ్యవస్థయందు సుఖమున కన్న నొక మెట్టు పైదానిని, ఆనందమును, సమకూర్చును. సామాన్యులు సుఖలోలురు. అంతకంటె పైతరగతివారు ఆనంద జిజ్ఞాసువులు. ఈ యిరు తెగల వారికి నిరు తెగల కావ్యములు రుచించును. శబ్దాడంబరము లేని కావ్య ముండదు. మొదటితరగతి కావ్యము శబ్దాడంబరముతోఁ గూడియు లేదనిపించును. ఆ యనిపించుట జిగియు, ప్రౌఢియు లేకుండుట. రెండవతరగతి కావ్యమునందు జిగియు, ప్రౌఢియు వ్యవధాభూతములై యుచ్చముగా శబ్దాడంబరము లే దనిపించును.

పాఠకులలోఁగూడ ముప్పక్షములు. ఒకరు జాతీయములైన పూర్వకావ్యములు చదివి భాషాభావముల యొక్క పరస్పర సంబంధ మచ్చట నుండి తెచ్చుకొని రసజ్ఞతానిష్ణాతులైనవారు. రెండవవారు పరభాషా గ్రంథపఠనమువలనఁ గలిగిన చిత్రసంస్కారము, దేశభాషయందలి సామాన్యజ్ఞానము కలిగి దేశభాషాప్రౌఢి వదలిన భావముల కెక్కువ వెలకట్టు

వారు. మూడవవారిని గుఱించి చెప్పనక్కఱ లేదు. పైని జెప్పిన రెండురకముల కావ్యములలోను, మొదటిది రెండవరకము వారికి, రెండవది మొదటిరకమువారికి నాహ్లాద జనకము లగును.

ఈ జోస్యుకవి వ్రాసిన 'భారవి' యను చిన్నికావ్య మూ రెండవతరగతికావ్యము. భారవికథ మిక్కిలి ప్రచారములో నున్నది. నరిసుసుగు కామయ్యగారు, భావనగిరి విజయ రామయ్యగారు మఱియు నెవ్వరో యీ కథను గృతిచేసిరట. నేను చూడ లేదు. కామయ్యగారి పుస్తకము లేఖ్య పాఠముకూడఁ జెప్ప వలయును. ఇంతలో నీ కవి యీ గ్రంథమును దెచ్చి పీఠిక వ్రాసి పెట్టుఁడని యడిగెను. చదివితిని గదా! కావ్యము దివ్యముగా నున్నది. చక్కని ధారాశుద్ధి, మంచిభాషాజ్ఞానము, పలసినచోట్ల ప్రౌఢమై, మృదువైనచోట్ల సుకుమారమై, తెలుఁగులుకూర్చుట కాని, సంస్కృతములు గుంపించుటగాని యెచ్చోట నదియుచితమై ఈకావ్యము రసవత్తరముగా నున్నది. అందందు శబ్దదోషములు కొన్ని యున్నవి. వాని లెక్కయేమి? అర్ధరాత్రి, బావమరదులు, జనుగతి మొదలైన రెండు మూడు దోషములతోఁ బనిలేదు. శబ్దగత దోషములు తెలిసికొనినచో సర్దుకొనవచ్చును. రసవంతమైన రచన పూర్వజన్మము నుండి తెచ్చుకొన వలయును.

ఈ కవికిఁ దన కులస్థుఁడును సుప్రసిద్ధుఁడు నైన జాషువాకవి యందభిమానము కలదు. అది యభిమానము మాత్రమే. "మబ్బు గుత్తాలపై నబ్బురంబుగ స్వారి

గావించుచుండు నాకాశవీథి” “చందమామకు నీకు సంబంధ
మెట్లని ముసలమ్మ కడకేగి ముచ్చటించు” ఈ చరణములు
జాషువా కవియందలి యభిమానమును జాటుచున్నవి. ఈ
రెండు చరణములతో నాయన గౌరవ మాయనకుఁ జెల్లించి
తన సొంత పోకడ తాను మొదలుపెట్టెను.

భారవిలో కవిలక్షణములు ౨ మొదలు ౨౦వ పద్యము
వఱకు వ్రాసిన వ్రాఁత సౌకుమార్యములోఁ బ్రౌఢి జతపఱచి
పేలవము కాని వీథుల విహరించుచున్నది. దీనివలన నీ కవి
యొక్క పద్య రచనాసామర్థ్యము విశద మగును. ఈ శక్తి ప్రక
టించిన తరువాత కవి తన క్రొత్త శక్తులు చూప నారంభించెను.
'ప్రాచ్య వాఙ్మయ కావ్యపర్వతంబుల నుండి దిగను పండిత
మర్త్యకులంబోడ” ఈ పాదములను బట్టి కవి, పండితులకుఁ గల భేదము
తెలియును. ప్రాచ్య వాఙ్మయ కావ్యములు పర్వతములంట. విమ
ర్శకులు వానినుండి దిగను ఒప్పరట. ఈయన నూతనస్వప్నంలోఁ
గాంభీర్యము నైనంత మొగ్గున్నదో చూపుచున్నను.

ఇతఁడు పైపై మెఱుఁగులకవి కాదు. హృదయగత
మహత్తర విషయములు, దివ్యార్థములు — వానిని స్పృశించు కవి.
భారవి తన తల్లితోఁ దండ్రిని గూర్చిన కోపము చెప్పు
చుండగా 'ప్రజ్ఞావహమైనది నా మునిచారముతో పగ విస్మరించెఁ
గ్రోధావిల మానసుండగుచు.” కోపముచేత నతని ప్రజ్ఞయుం
తయు లోపించెను. 'పండితాగ్రణియు నయ్యు నపండితు నట్లు
నాకొనెను.' అంతటఁ దల్లి 'యయ్యనఘుని కేల నీవయి యనార్య
గతం బగు నీర్ష్య కల్గు' అనెను. ఈర్ష్య అనార్యహిత మనుట

పండితుఁడై యపండితునివలె ననె ననుట—భారతదేశ నాగరికతా పద్ధతులు తెలిసిన పలుకుబడి.

కుఱకుఁ దన తప్పు తెలిసికొని భారవి తండ్రి పాదములపైఁ బడెను. తండ్రి 'నేఁటికైన శాస్త్రజన్య పరిజ్ఞాన సరణి మను' మని దీవించెను. భారవికి శాస్త్రపరిజ్ఞాన మదివఱకే కలదు. అది వట్టి చదువు. ఇప్పుడు కావలసినది శాస్త్రజన్య పరిజ్ఞానము.

ప్రాతఃకాలమును వర్ణించుచున్నాఁడు. "కర్షక వసతి రోఁకళ్ళ చప్పుడు సాగె సన్నమ్ము కావించు నట్టిపనికి." ఈ వర్ణన వినుకొండలోనిది. భారవి నాఁటిది కూడను.

రెండవ యాశ్వాసమునందలి ౭వ పద్య మితని ప్రౌఢమైన రచనకుఁ దార్కాణము. ౮,౯ పద్యములలో ఫిరదౌసిలోని జాషువాగారి రచనము పోలికగా రెండు పద్యము లున్నవి.

భారవి తన మామగారి యింటికిఁ బోవుచున్నాఁడు. 'పడమటి జవ్వనిఁ గని శీత భానుఁడు ప్రేముడిఁ జేరబోయె'నన్న వర్ణన యెంత యనుకూలముగా నున్నదో చూడుడు. ఇందలి ౧౭, ౧౮ పద్యములు తెలుఁగు మాటల కూర్పునకు నికషాయమానములుగా నున్నవి.

అత్తవారి యింటి యల్లుని యునికి కష్టమగుట,

'ఘనుఁడౌ నల్లుని కింక లాతుల కేటుల్ కావచ్చు నత్తింటిలో'. ఇది 'పెంచిన ఋషులకే యిట్లున్నది, కడుపారఁ గన్న తలిదండ్రుల కెట్లుండునో' యన్న కాళిదాసోక్తి యంత

విశితముగా నున్నది. తండ్రి దేవునకు మించు దేవుఁడట.

సుకవులకుఁ గష్టము లంటుట,

'అర్కబింబమ్మునకుఁ దమ మంటిన' ట్లుట. భారవి పతని యత్తగా కీసడించుచు

'కూఁతునెత్తిపై మూఁకుడు నగ్నిఖండములు పోసినతప్పు' తన యందున్నదనెను. ఈ పలుకుబడులు మహాకవివి. భారవి తన్నెందరు తిట్టిన నూరకొనును.

'కూరిమి భార్య యపూర్వ బంధపుంబొందిక వెళ్ళిపొమ్మ నక పోదమటన్న.'

తండ్రి శాపపుగతి తలఁపునకు వచ్చునఁట. భార్య యొక్క యపూర్వ బంధపుఁబొందిక వెళ్ళిపొమ్మన్నదనుట మహార్థ మిమిడించుకొను రమ్యమైన కూర్పు. కిరాతార్జునీయ కావ్య వ్యాఖ్యానము ముప్పదియేడవ పద్యమునఁ జేసెను. అందులో 'రాజకీయపున్నీతుల మొత్తంతో' కావ్యము నిర్మించె ననుట భారవి కావ్యమును లెస్సగాఁ దెలియుట.

భారవి యత్తవారింట సేవకుఁడైనాఁడు. "నిదుర మంచాన కొంగును విదలుచుకొని పొలముపోవును." ఇందలి సొగసు పల్లెటూరి కాపులకే తెలియవలయును. ౪౦, ౪౧ వ పద్యములలోఁ గవిత్వమున కెంత విశ్రాంతి కావలయునో, విశ్రాంతిలేని కవి యెంత యిబ్బందిపడునో మిక్కిలి చక్కగా వర్ణితము లయ్యెను.

ఈ కావ్యమునకు చూడామణీభూతమైన యొక పద్య మున్నది. రెండవ యాశ్వాసము లోని ౪౪ వ పద్యము. భారవి భార్య భారవి నోదార్చునఁట. కన్నీటి సెలయేటి లంకలలో భర్త కాశ్రయవేదులు కూర్చును. తన పాతివ్రత్య మను మణిసౌధములో భక్తి పీటలువేయును. దుఃఖపుటడవిలో నోదార్పు పుష్పాళ్ళ తిన్నెలు కూర్చును. ఇంతచేసి తా నతని కడుపులోఁ దలదూర్చి యేడ్చును.

ఇంతలో 'శ్రావణ భార్గవవారంబులు వచ్చె యువతి వర్గము నోమఁగ.'

'అని చుట్టంబులు సేయు భీషణపు హుంకారధ్వనుల్ రేగెనో యన గర్జించెను మేఘజాల మురన్నై'. ఈ పద్యమంతయు నిట్లియున్నది. కథావస్తువునకుఁ బ్రాస్తావికమైన వర్ణనకు నిట్లభిన్నాభ్యవసాయము చేయుట వర్ణనముయొక్క యవధి చేకూర్చుట. ఇందలి ౫౧ వ పద్యము ౫౬, ౫౮ పద్యము లీ కవియొక్క లోకజ్ఞత్వమును వెల్లడించుచున్నవి. ౫౬ వ పద్యము ధారాశుద్ధి కుదాహరణముగాఁ జెప్పవచ్చును. శాప కాలము తీరిపోయి భారవి తనయూరికి 'ఉద్దీపితచిత్తుఁడై చనె, సతీయుతుఁడై ప్రతిభాసమేతుఁడై' ప్రతిభాసమేతుఁడై యను మాట సంవత్సరముదాగిన తన ప్రతిభ మఱల ప్రాప్తించిన దని చెప్పుచు నాశ్వాసాంత పద్యమునందలి చివరి మాటయై యర్థమును గొల్లగొట్టుచున్నది.

ఇట్టి గ్రంథమునందలి రమ్యతలు గ్రంథాంతమువఱకుఁ జూపింప వచ్చును. అట్లు చేయుట తెలిసిన పాఠకునకు ప్రథమా

సందేహము లేకుండఁ జేయుట. ఇంకొక్క విషయమే వ్రాసి యుపసంహరింతును. నర్తకుఁడు ప్రయాణము చేయుచున్న పడవ మునిగిపోయెను. అప్పుడు

జలధిం గూలిన సర్వపాంథజనయోషాకింత సంలగ్న మం
గళసూత్రంబుల కాంతి లోకమునకుం గప్పెన్ విషాదంపు దు
ష్ఖేల నేపథ్యము, మృత్యుదేవి ప్రతిథన్ బొంగారు విష్వగ్వి భీ
తిలఁ గ్రూరంబగు మూర్ఖులం బజావి యుత్సేకించ నొక్కుమ్మడిన్.'

ఈ పద్యమునందలి శోక రసాధిదేవతా ప్రౌఢ విస్ఫురణమును జూడుడు. ఈయన 'శవ్యగ్రయాయి,' "ఆదరణాధికబుద్ధ,' పరిస్పందనుఁడు, 'ప్రేమ సముద్రభంగములకు భంగమ్మె ఘటిల్లె' మొదలైన సంస్కృతము నందలి ప్రౌఢమైన పలుకుబడులకుఁ దోడు, 'మూడకు మూడ యొక్కగల మాటలతో' 'సిమ్మళము' 'చిందిలిపాటు' 'తానట్టుగఁ బెట్టుకొన్న తమపతి' 'తొంటి యొప్పందము చేసి' మొదలైన తెలుగు పలుకుబళ్ళు గూడ నీయన భావుకత్వమును సూచించుచుఁ గావ్యము చిన్నదయ్యు నుత్తమశ్రేణికిఁ వచ్చుచున్నవి. ఈ కావ్యము చదివి నేను చాల నానందించితిని. జాషువాగారి నెరదాసి చదివినప్పటి కన్న నెక్కువ యానంద మనుభవించితిని. ఈ కవికి నే నేమి యీయఁగలను? నేను మహారాజును గాను. రాజును గాను. ధనవంతుఁడను గాను. ఒక దోపతులచాపు మాత్రము పెట్టి పీఠిక వ్రాసి యిచ్చుచున్నాను. కాని శ్రీ కాళ్ళూరు రామకృష్ణారావుగారు నేను కాని జమీన్‌దారులు గాన ఈ గ్రంథము

కృతి పుచ్చుకొని యీ కవిని సన్మానింపఁ దగినారు. రసజ్ఞుడు ధనికుఁడైనచో, కానిచో, నున్న భేదమిది. ఈ కృతికర్తకుఁ గృతిభర్తకు పరమేశ్వరుడు దీర్ఘాయువు నైశ్వర్యము నితోధికసాహిత్యసేవయు సమకూర్చుగాత మని యాశీర్వదించు చున్నాను.

బెజవాడ,
౨౮-౪-౪౧. }

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

విజ్ఞప్తి

పాఠక మహాశయులకు !

సుప్రసిద్ధుండగు భారవి మహాకవి జీవిత చారిత్రంబును నేను 1931 సంవత్సరమే రచియించితిని. కాని నానాఁటికి దేశ కాల పరిస్థితులు మాఱుటం బట్టి, మానవుల బుద్ధీంద్రియ పాటవంబు లంత కంతకు సన్నగిల్లి, రాజకీయాందోళనా శృంఖల పరంపరలచేఁ గట్టువడి తృప్తి నసక కృత్రిమ సౌందర్యావలోకన మోహ పారవశ్యులై ప్రాచీన సంప్రదాయంబులఁ గేవలము విసర్జించిరి.

అకారణంబున నా యనాథ కవితా కుమారికకు శరణం బొసంగు తగిన వరుండు లభింపమికి, యింతకాలం బెట్టులో కాలముఁ గడుపవలసివచ్చె. అంతఁ గొండొకనాఁడు నా శిష్యుం డగు శ్రీయుత ఎడ్లపల్లి సాముయేలు కవి నన్ను దర్శించి గ్రంథ విషయ మామూలాగ్రముగఁ బ్రశ్నించి "శ్రీ కాళ్ళూరు వారి ధర్మ సంస్థాన విధానంబు నాతో విన్నవించి, మీ రవశ్యంబ శ్రీవారి సంస్థానము దర్శించిన మీ కోరిక లన్నియు కొనసాగ గల వని" నాతో సవినయముగ వచించె.

అంత సంతసించి నే నట కేఁగి, శ్రీవారిని మద్గ్రంథ మాధురీ మహిమార్ణవ వీచికా డోలికల నూగించితి. అంత నమందానందాతిశయంబునఁ దొప్పదోఁగి, కృతిని స్వీకరించి మాన్యంబును, పట్టుపీతాంబరంబుల బహూకరించి, నన్నానంద భరితాంతఃకరణునిగ నొనర్చిన రాజపూజితులును, వదాన్య శేఖరులు

కరుణాసమన్వితులు, సాక్షాత్స్వంభావ సరస్వతీ తేజోవిరాజమానులు, భాషా పోషకులు నగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ కాళ్యాగు రామకిషన్ రాయ రాజేంద్రునికి, భ్రాతృ నాజ్ఞ జవదాటి మెలంగని పుణ్యమూర్తులు, సత్య సంపన్నులు నగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ యమూమహేశ్వరరాయ మహీపాలునికి పరాత్పరుఁ డిష్టోదధికైశ్వర్య సౌభాగ్యంబు లొసంగి నాచంద్రతారార్క స్థాయిగ వర్ధిల్లఁ జేయుఁగాత. అత్యంత ప్రేమరసంబును నాపైఁ గురియించి యనేకరీతుల సత్కరించి కాపాడుచున్న శ్రీ శ్రీ శ్రీ భట్టిప్రోలు సూర్యప్రకాశరావు పంతులుగారికి, శ్రీ చదలవాడ జంగమయ్య చౌదరిగారికి, శ్రీ జాస్తి రామకోటయ్య చౌదరిగారికి, శ్రీ నాదెండ్ల సుబ్బయ్యచౌదరిగారికి నే నెంతయో కృతజ్ఞుఁడను.

కవివరేణ్యులు బ్రహ్మశ్రీ విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారికి నే నెంతో విధేయుఁడను.

ఈ నవీన యుగంబున నే నర్పించు మత్కవితాకుమారికను మన్నించి నన్నుఁ బ్రోత్సహింప విద్వత్కవులకు నమస్సులర్పించు,

వినుకొండ

బుధజన విధేయుఁడు.

జి. జో స ఫు క వి.

కృతి స్వామి:

వదాన్యశేఖరులు, రాజపుర సంస్థానాధీశ్వరులు, జమీందారులు,

శ్రీ శ్రీ శ్రీ కాళ్లూరు రామకిషన్‌రావు మహాశయులు.

కృత్యవతరణిక

గీ. కట్టమంచికులీనుఁడు కవివరుండు
బహుళ మేధావి విజ్ఞాన వార్ధి, యతి ద
యాళు, రామలింగారెడ్డి యతుల కీర్తి
దలఁచి నుతియింతు వారి పాదాల కెఱఁగి.

గీ. పరగ విజ్ఞాన మధువులఁ బొఱజిమ్మి
తెలుఁగు కవికుమారుల నోట కలిపి పోసి
జగము నలరింపఁజేసిన సత్కవీంద్రు
ఘనులు తిరుపతి వేంకట కవులఁ గొల్తు.

గీ. ప్రీతి నుతియింతు కవిరాజు విశ్వనాథ
సత్యనారాయణాఖ్యు ప్రశస్త కవిత
నెఱిఁగి, యభినవ తిక్కన బిరుదువాని
గొల్తుఁ దాపి ధర్మారాయుఁ గోర్కెదీర.

సీ. వెల్లంకి సుబ్బయ విద్వద్వరేణ్యుని
పాదపద్మంబులఁ బ్రస్తుతించి
వేద స్వరూపుండు వెల్లంకి నారాయ
ణాఖ్యుని మదిని ధ్యానమ్మొనర్చి
రాయప్రోలు చిదంబరము శాస్త్రిని భజించి
జానకిరామయ శాస్త్రిఁ దలఁచి
గోపాల కృష్ణ సద్గురుని దలంచి మా
ర్కండేయ శర్మను గాంక్షఁ దలఁచి

గీ. క్షితిని గౌరావర్షుల రామకృష్ణకవిని
సత్యశాలి సీతారామశాస్త్రి కెఱఁగి
సరస జంధ్యాలకులజుండు సాంద్ర యశుఁడు
నిశ్చలుండు సుబ్రహ్మణ్యుని భజియించి
సరగ మల్లాది వేంకటేశ్వరుని దలఁతు.

మ. గురువై పాలకుఁడై బుధుండయి ననుం
గుం బ్రాపణీయుండునై
గురువిద్వాంసుఁడునై కవీంద్రుఁడయి వా
కుంగాంతసూనుండునై
ధర నొప్పారు దయామయుండు నగు బం
దా సూర్యనారాయణున్
గర మొప్పన్ నుతియింతు బత్తిపువుకా
న్కల్ నిత్య మర్పించుచున్.

శా. తమ్మె నుద్యత్కవు లెన్న నాశుకవి స
మ్రాడంకముం గాంచి ప్ర
జ్ఞానిష్ణాతులునై వధానశత ము
త్సాహంబునం దీర్చి వి
ద్యానీరేజవిలోచనాకరుణ ని
త్యం బొప్పఁ గొప్పరపువార్
నా నెయ్యంపుగురుల్ భజించెద మహా
నందం బమందంబుగన్.

గీ. బాల్యమిత్రుండు నా సహపాఠకుండు
వాఙ్మయాభీష్టలోలుండు, పండితుండు
బావమఱదియు కంభముపాటి రంగ
రాట్కవిని గొల్తు పుష్పహారాలతోడ.

గీ. శబ్దశాస్త్రమ్ము ఛందమ్ము సరగఁ జెప్పి
బాగు నోగుల సవరించి బాల్యమందు
నలరు నీతుల నేర్పించినట్టి నాదు
చిన్నపిత యబ్రహామును సన్నుతింతు.

గీ. ఆంధ్ర క్రైస్తవ జగమునం దాదియందు
నవ్యకవితంపు సింహాసనంబు నెక్కి
పాలనముఁ జేసి పున్నెంబుఁ జాలగొన్న
బీరినిడి మోషె సత్కవిఁ గోరి దలఁతు.

కావ్యపఠనంపు టాసక్తిఁ గలుఁగఁ జేసి
యూహాపోహాల జ్ఞానంపుటుగ్గు కొంత
చిఱుతప్రాయానఁ బోసిన శ్రేష్ఠుఁడైన
జాషువ కవీంద్రుని మదిని సన్నుతింతు.

కృతిస్వామి వంశ ప్రశంస

శా. శ్రీరాజిల్లఁగ నాంధ్రదేశమున సి
సీమ ప్రభావాఢ్యుఁడై
భూరిఖ్యాతి విరాజమానుఁడయి స
మ్మోద ప్రధానుండునై
కారుణ్యాంబుధి యుం చనంబరఁగు శ్రీ
కాళ్ళూరు వంశోద్భవుల్
శ్రీరాముం డొగి నోముత న్నిరులతో
శ్రీరామకృష్ణప్రభుల్. 1

మ. భువి నాత్రేయసగోత్రపావనుఁడు సం
ఫుల్లేద్ధ కాళ్ళూరు వం
శ్యవతంసుండు వదాన్య పూజ్యుఁడు యశ
స్సాంద్రుం డమాత్యుండు వీ
రవరేణ్యుండు కవీంద్ర పోషకుఁడునై
లక్ష్మీశ దేశాయి సం
భవ మొందెన్ సరివారలౌ దొరలు వ
హ్వా నాఁగ రాజాదృతిన్. 2

ఉ. సత్యవచఃప్రధానుఁడు వి
శాలగుణాకరుఁ డా నృపాలుఁ డా
దిత్య సమాన తేజులను
దివ్యగుణోన్నతులైన పాపయా

మాత్య వదాన్య శేఖరుని,
మానిత వాక్ప్రయశాలి యప్పయా
మాత్యుని, వేంకటప్పయ య
మాత్యునిఁ, గాంచెఁ దిమ్మ మా స్తులంబలెన్.

సీ. ఆ నేత గర్భాన నానందనిధి 'జోగ
రాయ దీక్షిత' మహాప్రభువరుండు
సరసుఁడు 'శ్రీరామచంద్ర రాడ్విభుఁడు' 'దే
శపతి' 'సీతారామ' సాంద్రయశులు
'లక్ష్మీనృసింహుండు' లాలిత భాగ్యోన్న
తుఁడగు 'రంగారావు' ప్రుడమిఱేఁడు
ధీరుండు రసికుండు దేవేంద్రసముఁడు 'వేం
కటరావు నృపుఁడు' నిష్కల్మషుండు
'శేషగిరిరాయ భూజాని' చెలఁగి యష్ట
దిగ్గజంబులో యన పుట్టి దిక్కులాక్రమించి
మించి జయపతాకాల నాటించి పృథుల
కీర్తిఁ గాంచిరి విభులు దిగ్దేశములను. 4

సీ. వ్రాయించెఁ దనకీర్తివనిత శోభింప ది
గ్దంతి దంతాలపైఁ దనచరిత్ర
ప్రకటించెఁ దన భుజాపటిమ యద్భుతముగా
వైరుల గుండియల్ పగిలిపోవ
నాటించె నెత్తైన కోటకొమ్మల మీఁద
సమదశాత్రవ శిరస్సంచయంబు

శాసించెఁ దన శౌర్యసాహసంబులు సర్వ
జయలక్ష్మి హర్షబాష్పములు రాల్ప
కలఁతఁగొనఁ జేసె వార్ధిమేఖల ఖలారి
కాండముల నుగ్గునూచంబు గాఁగ జెలఁగి
రాజధర్మ ప్రకాశికా గ్రంథకర్త
దివ్యగుణుఁడు 'జోగారాయ దీక్షితుండు'. 5

మ. గతజన్మంబు తపస్సు పండెనన జో
గారాయ గర్భాన పూ
జిత 'రాజేశ్వర రామకృష్ణవిభులున్'
శ్రీమించు 'గోపాల భూ
పతియు'న్బుట్టి విశాలరాజ్యమును సం
పాదించి స్థాపించి కీ
ర్తినిం గాంచిరి దిక్కులం దమిత దో
ర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్ . 6

సీ. ఎదురాడు శాత్రవ మద మడంపఁగఁ జాలు
శక్తి సంపత్తి విశారదుండు
అర్థార్థిజనుల దీనాలాప మాలించి
కాపాడ యత్నించు ఘనయశుండు
దిక్తటంబుల గెల్చి తీండ్రించి విజయ రం
భల పెండ్లియాడిన మహిత యశుఁడు
బహుళకష్టంబులు పైకొన్న లేదని
పలుకని ధర్మ విభాసితుండు

సత్య వాక్యంబునఁ హరిశ్చంద్రనృపతి
ధర్మగుణమును విడువని ధర్మరాజు
పరమభక్తుండు కవిరాజు పండితజన
మండితుండు రాజేశ్వర మనుజవిభుఁడు. 7

సీ. అమ్మహాత్ముఁడు 'జోగరాయాగ్రగణ్య
రామచంద్ర సీతారామరాయ విజయ
చంద్రరావు'లనియెడి ప్రశస్త పుత్త్ర
వరులఁ గాంచెను జగముపై భాసిలంగ. 8

తే. జోగరాణ్ణృపు సోదరస్తోమ మందు
సప్తసంఖ్యను వెలుగొందు శౌర్యరాశి
దత్తుగాఁగొనె జోగరాట్తనయు లందు
శ్రేష్ఠుఁడగు రామకృష్ణుని చెన్నుమీఱ. 9

ఉ. శ్రీలకు నాలవాల మని
చెన్నలరారెడి కొండపల్లి వం
శాలయ రత్నదీపపు య
శంబు గడించియు, హేమచంద్ర భూ
పాలుని, సత్యవాక్య పరి
పాలితు వేంకటరాముఁ గాంచి గో
పాలధరాధినాథుఁ డిల
భాసిలె స్వీకృతి వంశమొప్పఁగన్. 10

క. శ్రీరామచంద్రునకు న
ప్పారాయం డఖిల సుకవి వంద్యుఁడు, కరుణో
దారుఁడు మురళీధరుఁడుర్
ధారిణి జన్మించి యశము దాలిచి రెంతర్. 1

సీ. ఆశ్రయించినవారి నండఁజేర్చుటెగాని
పల్లెత్తి పొమ్మని పలుకఁడెపుడు
శరణన్న వారలఁ గరుణించుటేగాని
పరుషంపు టుక్తులఁ బలుకఁ డెపుడు
పేదసాదులఁ జూచి ప్రేమించుటేగాని
చండాలుఁ డని నెట్టియుండఁ డెపుడు
కావు కా వను వారిఁ గడకుఁ జేర్చుటెగాని
కోపాన సాధింప గోరఁ డెపుడు
గీ॥ కవి జనంబుల మిక్కిలి గారవమున
రక్షణముసేయు చుండును, రామచంద్ర
పుత్త్రరత్నంబు తోడుతఁ బుడమియందు
రాజిలుచునుండు శ్రీయప్పరాడ్విభుండు. 12

గీ. పండితాదరణంబు స్వాభావికంబు
యాచకులఁబ్రోఁచు దీక్ష నిత్యవ్రతంబు
సాధు సజ్జన సహవాస సౌఖ్యవాంఛ
ఔర ! శ్రీ మురళీధర వీరమణికి. 13

మ. జలధీశానుఁడు చంద్రుఁగై వడిని నం
చత్ప్రీతిసంభూత మో
దలసద్భంగచయాల పొంగుచును సీ
తారామ చంద్రాగ్ర భూ
తలనాథోత్తముఁ గాంచి వాసిఁగొనె సీ
తారామ భూపుం డిలన్
దలమే? వర్ణన సేయ కీర్తి మహిమన్
ధాత్రీస్థలం బంతటన్. 14

సీ. ఆశావధూటిని నలరించి కీరితి
పుష్పఁగట్టిన మూల పూరుషుండు
ధర్మదేవత పేరు ధాత్రిలోఁ జాటించి
మును వ్యాప్తిఁ జేసిన పూజితుండు
కవితాకుమారిని గని ముద్దు లొలుకంగఁ
బోచిన యభినవ భోజరాజు
నిరుపేద జనులపైఁ గరుణారసామృత
హ్రదినిఁ బాఱించినట్టి ఘనుఁడు
ఆంధ్ర గీర్వాణ హూణవిద్యావరుం డ
టంచు దిశలందు భూరివిఖ్యాతి నొంది
మూఁడుప్రొద్దులు పండితుల్ ముదము నొంద
ప్రతిభఁ గాంచెను వేంకటరాయ విభుఁడు. 15

గీ. ప్రథిత మతి యైన వేంకటరాయనృపతి
రామకృష్ణ నరేశ్వరు ప్రేమ దత్తు

గొన్న మీఁదటఁ బుట్టె నకుంఠయశుఁ డు
మామహేశ్వర విభుఁడు సుత్రామ భోగి. 16

మ. అనురాగంబును సత్కవీంద్రతతియం
దాసక్తి, దాతృత్వమం
దున ప్రావీణ్యము దైవభక్తి పరతన్
దోర్వీర్యమున్ గల్గి వా
సిని జేకూర్చిరి రామలక్ష్మణు లనన్
శ్రీరామ కృష్ణాఖ్యుఁడున్
వినతుండైన యుమామహేశుఁ డెపుడున్
విస్తార సఖ్యంబునన్. 17

సీ. తన దానమహిమను విని స్వర్గలోకాన
కర్ణుని హృదయంబు కలఁత బాఱె
తన యశఃకాంతను గని బిడౌజుండు స్వా
గత మిడె నెదురేఁగి కౌఁగిలించి
తన ధర్మశీలత విని నాగరాణ్మణి
గురియించె పూవుల క్రొత్తవాన
తన శౌర్యపటిమను విని దేవసభలోన
భీష్ముఁ డాశ్చర్య సంవృతుఁడు నయ్యె

గీ. తన ప్రశస్త ప్రసన్న వాక్తండ మరసి
సాంద్రఘనసార నీహారచంద్రసార
మెల్ల నొలుకంగ నొకమారు ఫుల్లవదనుఁ
డగుచుఁ జెలువొందు తన యమాత్యకుల మెన్న
ధరణి శ్రీ మదుమామహేశ్వరవిభుండు. 18

కృతిస్వామిప్రశంస

గీ. అనఘుఁ డైన యుమామహేశాఖ్యనృపతి
కన్నయై మత్కృతీశుఁ డైనట్టి రామ
కిషనురావు నృపాలు కిల్బిషవిదూరు
గూర్చి యొక్కింత నిచట వాక్రుత్తు భక్తి. 19

సీ. దారిద్ర్య జనుల కే ధన్యాత్ము నాదర
ణీయఫుం జూపు పెన్నిధులరాశి
ఆర్తజనాళి కే యర్థవంతుని దివ్య
దర్శనప్రాప్తి రత్నాలమూట
కార్యార్థి జనుల కే ఘనుని వాక్కులు సదా
సమసిపోవని శిలాశాసనములు
ఆంధ్రదేశాని కే యమలాత్ము పేరివి
కరుణా సమన్విత కల్పవల్లి
గీ. ఏ మహాత్ముని కీర్తి కవీంద్రు లెల్ల
నిముస నిముసంబు కావ్యగర్భముల వ్రాసి
తలఁచుచుందురు నట్టి శ్రీధర్మమూర్తి
రామకృష్ణుని నెన్నతరంబె ? జగతి. 20

సీ. వాసించె నెవ్వాని వాసి సంపఁగి తావి
మిన్నేటి క్రొందమ్మి మేడలందు
వ్యాపించె నెవ్వాని వరదాన జలము భా
గీరథీతటినిలోఁ జేరుదాక

పరివహించె నెవ్వాని పరమశాంతిరసంబు
శిబి మహాత్యాగ పరిసిద్ధభూమి
దర్శించె నెవ్వాని ధర్మవాణి కవుల
కావ్యాల కన్నె చక్కందనంబు

గీ. దశదిశావలయంబు విస్తార కీర్తి
యలమి యెవ్వాని స్తుతియించి దలఁచుచుండు
రట్టి శ్రీరామకిషను ధర్మాగ్రగణ్యు
మహిమ వర్ణింపఁ బూనని మనుజుఁ డున్నె ? 21

చ. తపముల నేమి జేసిరో ? వి
ధాతను గూరిచి ప్రాగ్భవాన రా
జ పురము రాజ్య లక్ష్మియు, ప్ర
శస్తయునం దగు కావ్యకన్యయుఁ
విపుల యశుండు ధీచర ద
భీష్ట ధురంధరు రామ కృష్ణ భూ
మిపతిని భర్తగాఁ గొనఁగ!
మేదిని శాశ్వతమై వెలుంగఁగఁ. 22

సీ. పూర్వోత్తర రసాంబుపూరవాహినుల ప్ర
క్కవిడిది సౌధంబు కాంతితోడ
బ్రహ్మతేజం బుట్టిపడు మోమున నమాత్య
సంస్థిత మందహాసంబుతోడ

అరుల గుండెలు వ్రీలి యుడరంగ చాల ప
సందైన కోర మీసాలతోడ
కవి పండితుల ప్రేమఁ గాపాడ దీక్షచేఁ
గట్టిన దాన కంకణముతోడ

గీ. నూత్న నిర్మిత శోభచే నుసుముచున్న
రాజపురపాలకుం డైన రామకృష్ణ
రావు విలసిల్లు నిద్ధరారాజ్య మెల్ల
ఒకడె పాలింపగా జాలు నుక్కువుండు. 23

ఉ. యాచకు లెంద రేని యుద
యాస్తమయాంతము తెంపు లేకయున్
యాచన చేసినన్ విసిగి
యాగ్రహ మొందక చిత్తగించు నే
తోచినబుద్ధి, లేద నెడి
తొందఱమాటలు రావు నోట తా
నోచిన నోము లెట్టివో? క
నుంగొనఁ దొల్లిటి జన్మ మందిలన్. 24

గీ. కాననంబుల కరుదెంచి కష్ట మనక
ఓషధులఁ దెచ్చి నూరించి కాసుసొమ్ము
ముట్టకను ధర్మవైద్యంబు ముదముఁ జేసి
ఘనత నొందెను సరి భిషగ్వరులు మెచ్చ. 25

చ. ఇడుములు తెప్పలై బరువు
లెత్తి కలంతను బెట్టుచుండినం
గడఁగి హితాళికెల్ల నుప
కారమొసర్చుట కాలసింపఁ డె
ప్పుడును, విశాలసద్గుణ వి
భూతి పరంపర జన్మతోడ నే
ర్పడియెను రామకృష్ణునకు
వల్దనఁ బోవవి జీవితంబునన్. 26

సీ. కుండలీంద్రుని కృతిఁగొని తన్విఁదీర హ
క్షించినట్టి మనుమసిద్ధుఁ డేమొ?
కాళిదాసుని ముద్దుకవితాకుమారిని
రాజిలఁ జేసిన భోజుఁ డేమొ ?
పెద్దనార్యుని మంచి ముద్దు పోకడల నా
రసి మురిసిన దేవరాయ లేమొ ?
భట్టుమూర్తికలంబు గుట్టునెఱింగిన
రసికుండు తిరుమల రాయ లేమొ ?

గీ. పూర్వజన్మల; కానిచోఁ బూజ్యకవుల
కావ్యకన్యల భావంపు గతుల నెఱిఁగి
సత్కరించెడి విధ మెట్లు సంభవించు
రామకృష్ణసమాహ్వాయ రాజమణికి. 27

గీ. జనక మార్గావలంబివై సత్కవీంద్ర
వరుల దీవన గడియించి ప్రబల కీర్తిఁ
గాంచి, యాయురారోగ్య భాగ్యాలఁ బడసి
వరలుమయ్య రాజేశ భూపాలబాల. 28

సీ. అల త్రిమూర్తులకు నయ్యాలఁ గల్పించి జో
యని పాడు ననసూయ కక్క యేమొ?
పతిభక్తి యువతి సంతతి కుగ్గు పోసిన
సీతామహాదేవి చెల్లెలేమొ?
పతిమేన మనము దాపటి సగంబని పల్కు
గిరిపుత్త్రికకు ముద్దుమఱద లేమొ?
మాంగల్య శోభసుమాస్త్ర కార్యసాధనం
బను రతికిఁ నేస్తురాల యేమొ?

గీ. అనఁగ ధరనొప్పి త్యాగభాగ్యంబు స్థైర్య
సంపద విశాల దాతృత్వ సహన భక్తి
గలిఁగి రామకిషను పత్నిగాగ వెలసె?
నమలగుణశీల శ్రీకమలాంబ దేవి. 29

సీ. ఎందాక హరిణాంకుఁ డినుఁడు నక్షత్రాదు
లాకాశవీథిఁ జెన్నారుచుండు
ఎందాక మాధవుం డిందిరాశ్లేష సౌ
ఖ్యానంద కలశాబ్ధిఁ గ్రాలుచుండు

ఎందాక ధాత సహిష్ణువునై పల్కు
సతితోడ మురిపెముల్ సల్పుచుండు
ఎందాక నా శర్వుఁ డింపుతో నుమ వామ
భాగార్ధచారియై వరలుచుండు

రహిని నందాక తన కీర్తిరమ వికాస
పరిమళము దిక్కు లందున ప్రజ్వరిలఁగ
రాజపుర మేలు గావుత రామకృష్ణ
ప్రభువుఁ లాయురారోగ్య సంపదలతోడ. 30

భారవి

ప్రథమాశ్వాసము

చ. అణువును గొండగాఁ బెనుప
నాకసముల్ లసమాత్ర సేయ నే
ర్పును గలఁ డౌచు; రాచటీక
ముం దొలఁగించి నరేంద్రునైనఁ దా
నణఁచి బికారియై తిరుగ
నట్లొనరింప; జగంబు విస్మయం
బునఁ గనుఁగొంగ; సత్కవియ
హో; చతురుండు మనీష పెంపునన్. 1

సీ. మబ్బుగుఱ్ఱాలపై సబ్బురంబుగ స్వారిఁ
గావించు చుండు నాకాశవీథి
పుష్పాదుల హరించి పొగరెక్కి తిరుగు లే
గాడ్పు కుఱ్ఱలతోడఁ గలిసియాడు
"చందమామకు నీకు సంబంధ మో"యని
ముసలమ్మ కడకేఁగి ముచ్చటించు.

అలలఁ దాఁకుడుచేతఁ జెలరేఁగు నీటితుం
పురులను తత్పూర్వ చరిత మడుగు

గీ. ప్రకృతి కాంతారచిత భవ్యపాఠశాల
నొజ్జయౌచుఁ గళార్థుల కూహ లందఁ
జేయుచుఁ దివ్యగీతికల్ వ్రాయఁజేసి
వాణి బాడించు నాకాశవీణ మీఁద. 2

గీ. కవన మనుపేరి దివ్యమహా ఖనిని మేలి
పలుకు రవలను గడియించి భద్రపఱచి
వాఙ్మయపు టంగడుల నూరి వర్తకులకు
వాసిగా విక్రయించు సలీసు వెలకు. 3

చ. పరివిమల కావ్య సౌధముల
భాసుర నూతన భావచిత్రముల్
జవరసగాఁగఁ దీర్చుఁ దన
చాతురి యే తఱి ఖ్యాతి నొంద, భూ
ధవబుధరాజ సద్రసిక
తండము లీతనితోడ సాటిగా
రవని యటన్న సత్కవుల
యద్భుత చాతురి బుద్ధి నెన్నఁగన్. 4

గీ. సుకవి రాజన్య రచితనిస్తులితపద్య
మొక్కటియెగాక నశియింప కున్న దేది?
సత్కవీశ్వర కృతకావ్యచయమె లోక
మందు నాచంద్రతారార్కమై వెలుంగు. 5

చ. పదముల సొంపు నింపి; తగు
భావ రసాదు లిమిడ్చి, పద్యముల్
పదిలముగా రచించి కవి
వర్ణ్యుఁడు వానిని విక్రయించుచోఁ
జదువుల మర్మముల్ దెలియఁ
జాలు నృపాలుఁడు రత్నరాశి స
మ్మదమున నిచ్చియుం గవి శ్రి
మమ్మును దీర్పఁగ లేఁడొకింతయుణ. 6

సీ. రారాజు చర్య వర్ణన సేయుసమయానఁ
దాను రారాజుగాఁ దలఁచుచుండు
దీనుని వర్ణింపఁ దవురు నవ్వేళను
దాను దీనుండుగాఁ దలఁచుచుండు
భీరు నైసర్గిక విధము వర్ణించుచోఁ
దాను భీరుండుగాఁ దలఁచుచుండు
పటువీరవరుని దెల్పంగ నూల్కొనునేని
తాను వీరుండుగాఁ దలఁచుచుండు

గీ. నిటులె యెవ్వానినేఁ, జెప్ప నెంచునప్పుడు
తాను సర్లుగ మారి తాదాత్మ్య మంది
కావ్యమును వ్రాయు కవి మేటి గాక యున్న
తత్తదనుగుణరస మెట్లు తాండవించు. 7

సీ. ఒకసారి మనమున నుదయించు పేశల
భావ వీచికలపైఁ బరుగులెత్తు
ఒకసారి తనచేత నొఱపిడిఁ బొందిన
పదవజ్రజాలముం బొఱఁజూఁచు
ఒకసారి తనదు మహోన్నతకావ్య ప
ఠన సుఖాబ్ధిలో మునిఁగి తేలు
ఒకసారి నిజవచః ప్రకట వార్తాహతిఁ
బరవాద మేఘాళిఁ బొఱఁజిమ్ము
నవ్వు నొకసారి సృష్టి కన్గవను గాంచి
శోకముం జెందు నొకతూరి లోకమరసి
పాలునింబోలె నొకమాఱు పరిహసించు
నొక్కవడి బ్రహ్మ దూషించు నోర్పు దక్కి. 8

ఉ. మానిత భాగ్యదేవత స
మస్త విధంబుల శోభఁ గాంచు, వి
ద్యానిలయంబునై సుకవి
ధన్యుల కాస్పద మౌచు, భోజభూ
జానివదాన్యశేఖరు ప్ర
శస్త యశస్సఖి తాండవించు ధా
రానగరంబు చెంతఁ దన
రారును పద్మపురంబు పేరిటన్. 9

గీ. అట సుశీలయు శ్రీధరుఁ డనెడివారి
ప్రాగ్భవంపు తపస్సులు పండె ననఁగ

భారవి కుమారరత్నంబు ప్రభవ మొంది
శుక్లపక్షక్షపాకరు సొబగు మించె. 10

గీ. యౌవనము వోలె నతఁడు విద్యాప్రకర్ష
నిచ్చ లభివృద్ధిఁ గొనుచుండె నిరుపమాన
కవనకాంతాలలామంబు కౌఁగిలించె
పలుకు చెలి నిండుప్రేమ జిహ్వను వసించె. 11

సీ. ప్రాచేతసగ్రంథ పఠనైక దీక్షతఁ
దత్పారవశ్య మొత్తఱిని జూపె
వ్యాసభట్టారకు వాగమృతంబును
దెగఁద్రావి గఱ్ఱుసఁ ద్రేఁపుఁ ద్రేఁచె
మనువు మహర్షి సమ్యగ్భావసుమరజో
వ్యాప్త గాత్రుం డయి దీప్తిఁ గాంచె
పారాశరు కవిత ప్రతిభా విలాసంపు
వైజయంతవిహార వశత మురిసె
గీ. కాళిదాసాదిగా గల కవుల కవన
మార్గము లెఱింగి ప్రౌఢుడై మహిమఁ గాంచె
నెవ్వఁ డా భారతీకృపాఽహీనఘనుఁడు
ఘనుఁడు భారవి కవిరాజుగాదె దలఁప ? 12

చ. తన కవితాకుమారికకుఁ
దా రచియించెడి శ్లోకరాజినే
మణిమయ భూషణంబులు, సు
మంపు సరాల నొనర్చినట్లు ప్ర

ధ్వని వెలుఁగొంద, సత్కవులు
దీవన లిచ్చుచు మాటిమాటి కా
తని సుగుణంబులన్ బహువి
ధాల నుతించుచు నుందు రెప్పుడున్. 13

గీ. వన్నెచిన్నెల నలరారు వాక్యభిత్తు
లందుఁ బదకుంచికలతోడ నంద మొందఁ
జిత్తరువు వ్రాయు కవివరు చిత్తమందు
వివిధరసముల రంగులు వెలయుఁగాదె ? 14

చ. తన పలు దాకి పోవని ప
దంబులు గానఁగరావు సంస్కృతం
బున; సమకాలపుం గవుల
బుద్ధుల కందని యంత మొల్క భా
వనముల కద్దియై, ప్రకృతి
వర్ణన సేయఁ దురాయిదాలు పా
తని దగు నర్థగౌరవవి
ధానము గానఁగ నౌనె ? యన్యులన్. 15

సీ. అవని భర్తలు పంపు నాహ్వాన లేఖాళి
కట్టలు కట్టలై పెట్టె నిండ
చూపుల వ్రేలాడు సురుచిరశబ్దాలు
తోరణమాలగాఁ దోఁచుచుండ
తన తెల్వితేఁటలకును మెచ్చి హర్షించు
భారతీదేవి దీవనల నిడఁగ

మాటిమాటికిఁ దన మనమునఁ జనియించు
కుదురైన భావముల్ ముదము పెంప.

గీ. కాలుఁ గదలింప కుండనే కలిమిచెలువ
తనకుఁ దా వచ్చి సంతతోత్సవముఁ గొలుప
సాటి కవిజాల మందు కిరీటధారి
యో యశ నతండు నర్తించుచుండు నెపుడు. 16

చ. రస మొలికించు కైతయును
వాఁడియు సమర్థతఁ గల్గు నాఁడె, యిం
పెసఁగొని శాస్త్ర గర్భమున
నేరికిఁ దోఁపక దాఁగి యున్న వె
ల్గ సరస రీతి వాని కను
లం బొడఁ గట్టుచుఁ దత్క్షణంబ ది
వ్య సుమము లట్లు వెల్గుట మ
హా కవు లెప్డు నుతింతు రా ఘనుల్. 17

చ. పరిమితి లేని భారవి య
భంగుర భావపయోధి నెంతయుఁ
దఱచు కొలందిఁ దోఁచెడు ను
దాత్తపదోత్తమరత్నపుంజముల్
విరళతరధ్వనిచ్ఛటలు
విశ్వజనీసరసప్రవాహముల్
తరమె నుతింప వాని మతి
దార్ఢ్యము పాండితి నెంతవారికిఁ 18

సీ. ముఖపద్మమున కాంతి పుంజంబులోపల
నివసించె వాసికన్నియ బెడంగు
అర్థగౌరవ కిరీటాగ్రసీమల పలు
కులచెలి మొలకనవ్వులు చెలంగ
లలిత ఘంటా సువిలాసంబులో దాఁగి
యున్నది సర్వజయోరువార్త
హృదయసుక్షేత్రాన నుదయించి ప్రవహించె
మానితభావంపు తేనెవాఁక

గీ. పూజ్య కవితా విశాల సామ్రాజ్య పట్ట
భద్రత వహించి, భూమ శబ్దప్రపంచ
పాలనముఁ జేసి, తన్మహాపాండితీ ప్ర
భావ మతిలోకగణ్య మై భాసిలంగ. 19

సీ. తన పలు దాఁటి వచ్చిన పదం బెది యైన
రమణీయ మైన వజ్రంపు తుంపు
తన హృదయాన దోఁచిన దెట్టి తలఁపైన
తరిఁగి పోవని యమృతంపువెల్లి
తన చేతితో లిఖించిన శ్లోక మే దైన
సమసి పోవని శిలాశాసనంబు
తన దరిశనముఁ జెందిన నిరక్షరుఁ డెవ్వఁ
డైన పండితుఁ డయి యలరవలయు

గీ. కవన మల్లంగఁ దలఁపూని కలముఁ బట్ట
తనకుఁ దా నయి భారతి తాండవించి

మృదుమధుర శబ్దములతోడఁ గదలి వచ్చు
పరుల కేరికి రాని భావములతోడ. 20

చ. జనకుఁడు గూడఁ బండితుఁడె
శాస్త్రపు వాదములందు మంచి పే
ర్గొనిన విశారదుండె, సరి
కోవిదు లెల్ల నుతింపనిల్చెఁ, ద
త్తనయుఁడు నల్లె ? పండిత ప
దంబున కేమి కొఱంత ? రత్నపుం
గనులను జాతిముక్క గనఁ
గా నగునే ? ధరణీతలంబునన్. 21

గీ. కొడుకు కీరితిఁ గూరిచి గొప్ప కవులు
తండ్రిమ్రోలను పల్మాఱు తఱచి తఱచి
బహుగతి నుతింపఁ గోపించి బాలకుండు
పొగడఁ దగఁ డను గాని, యుప్పొంగఁ డెపుడు. 22

గీ. పుత్త్రగుణములు తండ్రులు పొగడఁ జెల్ల
దంచు లోలోన హర్షింతు రమలమతులు
పొగడినను నాయురభివృద్ధి పొసఁగకుంట
నజ్ఞులెఱుఁగక పొగడిక లాడుచుంద్రు ? 23

ఉ. ఏ సభఁగాని పండితక
వీంద్రులు తన్గణుతించు పట్ల సం
తోసముఁ జెందఁబోవకయె;
దుష్టునిరీతి, విరోధిభాతిఁ, బే

రీసును గాంచినట్లు కడు
నేవముఁ జెందును తండ్రి యంచు నే
రో ! సభయందునో పలికి
రోసము రాజఁగఁ జేసి రెంతయున్. 24

ఉ. స్వాంతము శాంతి వీడఁగ వి
షాదపు మబ్బులు మానసాంబరం
బంతయు నాక్రమించె, నోరు
నాత్మ నెఱింగెడు నింగితంపు సా
మ్మంతయుఁ బోయె, క్రోధయుత
మ్మై కనుపట్టు మనంబు వానినిం
జింతల పాలుఁ జేసె, నిఁక
చిత్తము తత్తర మందకుండునే ? 25

మ. నను స్తోత్రం బొనరించి కావ్యముల నా
నందంబునన్ వల్లె వే
యనివారున్ వినకుండువారు కలరే
యావజ్జగం బందు నిం
డెను నస్మద్ఘన కీర్తి చంద్రికలు, తం
ద్రిం జూడఁ జిత్రంబు దోఁ
చెను నన్నోర్వని హేతు వెయ్యది? యుదా
సీనంబుగా నుండఁగన్ ? 26

చ. జనకుని భావముం దెలియఁ
జాలక చాలవివేకి యయ్యు శా
స్త్రనిచయవేత్తయు న్సుగుణ
శాలియు,మాన్యుఁడు నయ్యు గాని నె
మ్మనమునఁ దోఁచినట్టి యభి
మానము పేరిమిఁ జిత్త మెంతయుం
గినియఁగఁ దండ్రినిం దలఁచు
గిట్టనివాని విధానమెంతయుం 27

క. తనయుని మనమునఁ గల యీ
ర్ష్యను గురితింప లేక సత్యాత్ముండా
జనకుఁడు ప్రేమాంబుధిలో
మునుఁగుచుఁ దేలుచును నుండె ముఖ్యులయెదుటన్. 28

సీ. అఖిలవేదముల రహస్యంబు లెల్లను
విపులంబొనర్చు కోవిదుల తోడ
వ్యాకరణాదిశాస్త్రాళికి భాష్యముల్
వ్రాసిన పండిత వరులతోడ
చిత్రబంధశ్లేషసిద్ధిఁ గవిత్వముఁ
గావించు నుద్దండ కవులతోడ
ప్రౌఢ వాఙ్మయ కావ్య పర్వతంబుల నుండి
రసముఁ బిండిన విమర్శకులతోడ
గీ. చేతనాచేతనము లెల్ల చెమ్మగిల్ల
భ్రాంతిఁ గొల్పెడు గానవిద్వరులతోడ

సద్భుతానందదాయకం బై వెలుంగు
నొక మహాసభ జరిపెడి యొక్కనాఁడు. 29

గీ. చాల పేర్గొన్న భారవి జనక సహితుఁ
డై మనస్పర్థ నీలమేఘాళి గ్రమ్మ
దుర్వికార నిమగ్న దోదూయమాన
చిత్తుఁడై తత్సభాస్థలిఁ జేరఁబోయె. 30

ఉ. వేలకు వేల పండితని
వేశము నం దొక ప్రశ్న గల్గఁ జి
త్తాలు పరిభ్రమించె, బుధ
తండము దానినిఁ దీర్పకున్న, య
వ్వేళను భారవిం గనఁగ
వీరత నిచ్చి సదుత్తరంబు ను
త్తాలజయాంక కేతన ము
దగ్రత నాటె దిశాదశస్థలిన్. 31

శా. ఊరేగించి గజోత్తమంబున మహో
ద్యోగుల్ క్షమాధీశులా
వారల్, భారవి సంస్తుతించుచును త
ద్వాక్ఛక్తి ధీశక్తి కెం
తే రమ్యం బగు రాంకవాదులను ను
ద్దీపించు భోగాళి పెం
పారన్ గూరిచి మేల్ భళీ యితని దా
పాండిత్య మం చెంచుచున్. 32

క. కొమరుని విజయం బారసి
సుమనస్కుఁడు తండ్రి వాని స్తోత్రంబునకుం
దమకక నుతింపకుండెను
క్రమమే గద పుత్త్రు మేలుఁ గాంక్షించు టిలన్. 33

చ. పొగడక యున్న మానె, కడు
పూన్కిఁ బొగడ్తలఁ దెల్పువారికిన్
"మిగులఁగఁబల్కుఁ బోవకుఁ డ
మేయగుణాత్ములు మీరు బాలుఁడే
యగుగద, మీదు దీవనల
నందఁగ నోపినవాఁడు పొందితిన్
దగడు నుతింప" నన్న వచ
నంబులఁ బల్కఁగఁ జొచ్చె నయ్యెడన్. 34

ఉ. ఆ వచనంబుచేఁ గుమిలి
యా సభనుండియు లేచి పోయి దు
ర్భావముతోడఁ డిల్లికిఁ గ
రం బహితం బని యెంచఁ గోక, ప్ర
జ్ఞావహమైన చిత్తము వి
చారముఁ దోఁపఁగ విన్నవించెఁ గ్రో
ధావిల మానసుం డగుచు
తండ్రి విధం బిసుమంత దాపకన్. 35

గీ. ఎన్నిరో యేండ్లు గడచె నా కన్నతండ్రి
నన్ను మెచ్చఁడు సభలలో నెన్నఁడేని
పండితుల ముందఱను నన్నుఁ బరిహాసించు
గాసఁ దండ్రిని వగియింతుఁ గరుణమాలి. 36

ఉ. కన్నకుమారకుండు పిత్రు
కంఠముఁ ద్రుంపఁ బ్రతిజ్ఞఁబూనె, నే
తెన్నున మానిపింతు నని
దీనదశం దురపిల్లి భారవిం
గన్న పడంతి యెప్పగిదిఁ
గాంతునిఁ బ్రోవఁగలట్టిదాన, వీఁ
డన్నొ పండితాగ్రణియు
నయ్యు, నపండితు నట్లు వాకొనెన్. 37

మ. కొడుకా ! నీకు యశోవధూటికి ననుం
గుణ దేవిగాఁ జేసి, నీ
సిద మెత్తించిన కైతకన్నియకు నా
సిం గూర్చి పోషించుటో ?
పుడమి న్నిపయి శాసించేఁ గడయు నా
ప్రాఁబ్రోండ్రుఁ దెంద్రు కుటో ?
బహుగుం దంష్ట్రినిఁ ద్రుంచు టన్న ఘనమా
పాపంబు చేకూరదా ? 38

చ. జనకునిఁ జంపఁగాఁ బ్రతిన
సల్పుట ధర్మముగాదు పుత్త్రి! యీ
తని హృదయం బెఱుంగక వృ
థా పితృహత్యకుఁ బూనబోకు, మ
య్యనఘుని కేల నీ వయిన
నార్యహితం బగు నీర్ష్య గల్గు, నే
వినిచి యెఱింగి పల్కెద వి
వేకము కల్గిన మాను మిప్పనిన్. 39

క. అని తల్లి దీనవాక్కులఁ
బనివడి వచియించి తనయఁ బశ్చాత్తప్తం
బొనరింపలేక, బతి ద
ర్శనముసకై వేఁచియుండె సౌధాంతమునన్. 40

మ. తనయోత్సాంసు నయోగ్యయుఁబునకును
తాన్యహాస్యతుం బ్రైసభా
జను లే యే విధ నాడికొంటు వినుచున్
సామర్థ్యమున్ జాటుచున్
జని గృహంబున భుక్తి సల్పి, సుఖమై
శయ్యాస్థలిం జేరి, చే
రిన భార్యామణిఁ జూచి హృద్వ్యథయు
దీర్చికొంప నిర్ణయించెన్. 41

ఉ. మానిని వింటివే మన కు
మారుని ధీజవ మెల్ల దైవతే
శానుని దేశికుం గెలువఁ
జాలిన పండిత మాన్యు లందరున్
గానుక లీయ గెల్పుఁగొనెఁ
గాంచితి మాతని పుత్త్రుఁ గాఁగ నీ
సూనుని పుట్టుకన్ గులము
శోభిలె నేమని చెప్ప నేరుతున్. 42

క. ఎంతటి పాండిత్యం బాఁడో ?
యెంతటి ప్రజ్ఞ యొకో ? యొక్కఁ డేనియు సభలో
వంతునకును రా నోపెనె
కాంతా ! మన తపము నేఁడుగద ఫలియించెన్. 43

చ. హృదయమునందు మెచ్చెదను
నే నది నెమ్మది నాపికొంచు న
య్యదనున నాతఁ డెంత ఘనుఁ
డంచును పై కవి యేల యన్న, సం
పదయును, భార్య సుందరత,
పట్టి మహత్త్వము ప్రాజ్ఞుఁ డెన్నఁ డె
ల్లదు చెలిమిన్న ! యియ్యది క
ళావిదు లంద తాజింగి నట్టిదే ? 44

చ॥ "తనయుని కీర్తి తల్లియును
తండ్రి నుతించిన వానివృద్ధి నా
శనమును గోరు నట్లు", యని
సంతసము న్వెలిబుచ్చుకుందు, "నా
తనయుని కన్న మిన్న లల
ధాతయు దేవగురుండుగాక" యం
చనయము నేఁ దలంతు నిజ
మంగన! యన్నఁ జెలంగి కాంతయున్. 45

గీ. హర్షపులకిత గాత్రియై యాత్మవిభుఁడు
బ్రీతికై నీ నాఁటి కని చాల ప్రమద మొంది
యనఘ! మన కాపద యొకండు పెనసివచ్చి
దైవకారుణ్య బలమునఁ దప్పి పోయె. 46

క. అను ప్రేయసిఁ గనుఁగొని నె
మ్మనమున ముత్తలపాటు జెందె మానిని! యేలా
జనియింపనుండె కష్టము
చనె నే విధిగా వచింపఁ జాలిసఁ జెపుమా. 47

క. అని నాథుఁడు ప్రశ్నించిన
వనితామణి మన కుమారవర్యుండు సభా
జనవంద్యుం డయి యుండుటఁ
గని నీవున్ మెచ్చుకుంటఁ గష్టము దగిలెన్. 48

చ. "అడిగిన మీర లే మనెద''
రంచును సద్దకయున్నఁ గీడు తాఁ
బొడము నటంచు సంశయము
బుట్టిన డెందము తోడ నుందు, నే
నడుగకమున్నె యుత్తరము
నట్లు వచించితి రీరు లోని దం
దడి జనియెన్ శుభంబొదవె
నా మది నెమ్మదినుండె నేఁటికిన్. 49

గీ. అనుచు వచియించుచుండు వేళను తదీయ
శయనశాలోపరిస్థలి శాంతిఁ దొలఁగి
యొండకోపనుఁ డగుచుఁ బాషాణ మొకటి
వంతునకు వైవ నుంకించి తనయుఁ డంత. 50

కాంతా! వంపఁ బాపమని
స్వాంతము వెక్కసులాగ, "దుష్టుఁడీ
చ. హృదయము మెచ్చఁబోక తెగ
నాడుచు నుండెఁ దెగించి శిక్షితుం
య్యానమున'' మంచుఁ గ్రోధశిఖ
ముందఱికిన్ వడి నెట్టుచుండె, వె
న్కను నుయి, ముందు గోయి యనఁ
గాలును చేయియు నాఁడ కాతఁడున్. 51

గీ. పెరుఁగు పష్టను గలిసిన తెఱఁగుదోఁచె
నేఁడు నా పని యెటు సేతు సిక్కుమొఱఁగి

పండితాఖండలుని నన్ను బరువు చెడఁగఁ
బలుకు నీతఁడు దోషి. యా స్పలుకు నిజము. 52

ఉ. కావున విని నెట్లయినఁ
గాలుని సద్మముఁ జేరఁ బంపుటే
భావన సేయ మేటి పని,
ప్రస్థరమా! యిఁక నొక్క వ్రేటునన్
నీ వరణీయశక్తిని గ
ణింపఁగ శీఘ్రము నూరు వక్కలై
లావు దొఱంగఁ జేతు మది
రంజిల, నంచు వచించు లోపలన్. 53

గీ. తండ్రి వధియించెడి విఘ్నముఁ దలఁపఁ జేర్చి
యెంత మోసంబు జరుగు నేఁ డింత యఘము
జేరు నా కని యటుపైఁ బౌరుషంబు
రూపమున గన్న భారవి రోష ముడిగి. 54

క. దిగివచ్చి తండ్రి పదములఁ
దగఁబడి పితృహంత వీఁడు, దయఁ జూడక నే
తెగటార్పుము తండ్రీ! యని
వగలం బొగిలెడి మనీషివర్యునిఁ గొమరున్. 55

క. కరుణామయిఁ గాంచి నీ దగు
దురితము నశియించె నెమ్మి! దోషివి యయ్యున్

బొరపాటెఱింగి, యది క్రి
మ్మఱు మార్గము గనుటచేఁ గుమార వతంసా ! 56

గీ. బాల్య చాపల్యమున నిటు పట్టి ! నీవు
చేసిన దురంత కార్యంబుఁ జిత్తమందు
నిల్పుకొనక క్షమించితి, నేఁటికైన
శాస్త్రజన్య పరిజ్ఞాన సరణి మనుము. 57

క. అని చరణద్వయి విడువని
తనయు ముదశ్రువుల శిరముఁ దడుపుచు లెమ్మో
యనఘా ! యని యాదరణం
బునఁ గరముల నంటి లేపి పూని వచించెఁ. 58

మ. కొడుకా! కోపపరీతచిత్తమున నా
కుం జేయగా నున్న యె
క్కుడు దోషంబు; మహావ్రతంబులను నీ
కుంబోదు, నేఁడాదిగా
వడి నీ మామ గృహంబుఁ జేరి యొక య
బ్దం బుండినం బోవు, నా
నుడు లాలింపుము శిక్ష నీ కిదియె; త
జ్జ్ఞుల్ మెత్తు రిద్దానిచే. 59

ద్వితీయాశ్వాసము

ఉ. భారవియు న్వివేకి జన
వంద్యుఁడు గావునఁ జింతనొంద కే
తీరున నైన దోషలతఁ
ద్రెంచుటయే పదివేల పున్నెముల్
గూరినయట్లు నా కనుచుఁ
గొంత మనంబునఁ జర్చ సల్పి శ్ర
ద్ధారుచిభక్తి నయ్యనుఁగుఁ
దల్లికిఁ దండ్రికి మ్రొక్కి చయ్యనన్. 1

గీ. సెలవుఁ గైకొని శయ్యకుఁ జేరి, రాని
నిద్దురం గొంతవడి నుండ; నీరజాప్త
బింబ మవ్వాని దోషంబు ప్రిదులపఱుప
వేగిరము రాఁ దలంచిన విధముఁ దోఁప. 2

సీ. కొక్కొరోకో యని కోళ్ళు కూయుఁ దొడంగఁ
జెలఁగి గేహాంగణ సీమలందు
కర్షకవసతి ఱోఁకళ్ళచప్పుడు సాఁగె
నన్నంబు గావించు నట్టి పనికి
నెద్దుల మెడలపై నేళ్ళను కాళ్ళను
జేర్చిరి హాలికుల్ చేలకేఁగ
దధిభాండముల గోపతరుణులు చిలుకుచుఁ
బాడఁగాఁ జొచ్చిరి పాటగముల

గీ. చీఁకటియు గొంటులందూఱె, ఘూకతతికి
భయమునుం దోటుప్రాటు నేర్పడియె, నాల్గు
దెసలు తెలుపెక్కె, దోఁచె నద్దినకరాంశు
జాలములు బంగరువుచాళ్ళ చాయ నంత. 3

ఉ. రాత్రి గతించె నెట్లొ; దిన
రా జుదయాద్రినిఁ గొల్వు దీరెఁ, బ్రా
భాత విచిత్రచిహ్నములు
భాసిలె దిక్కుల, నంత నాతఁడు
స్నాతులగేహసీమకు గ్ర
మంబుగఁ బైనమొనర్చి యందు రా
మాతిలకంబు భార్య గల
మాటఁ దలంచుచు మోద మొందుచున్. 4

గీ. తగ నుషఃకామినీ మహోద్వాహవేళఁ
జల్లికొను నెఱ్ఱ బుక్కాము సౌరుమీఱఁ
దనదు తనుకాంతి కొక క్రొత్త తళుకొనంగ
నరుణరుచితోడ నలరె నయ్యరుణకోచి. 5

ఉ. రాజితదేహుఁ డౌచు దిన
రాజు జగంబును బ్రోవరాఁగ నీ
రేజవధూటి యాతని వ
రింపను మిక్కిలి ప్రేమతోడ నీ

రాజన మిచ్చి, భర్మమణి
రాజిలతాసుమహారపాళి వి
భ్రాజిత కంఠ దేశమున
వైచె ననం గరణాళి యొప్పెడిన్. 6

మ. అది కార్చిచ్చులు రేగు వేసవి; జలం
బహ్రిప్త, మాశాపథూ
వదనంబుల్ వడదాఁకె, భానురుచి తీ
వ్రింబయ్యె, నా మేఘసం
పద యే దేశమొ పారిపోయె, ఫనికా
వాసంబుల స్వట్టివే
ళ్ళదడుల్ వేళ్ళఁ దొడంగె, క్రొంజిగురు కా
లంబయ్యె చూతాళికిన్. 7

సీ. వడగాలి పోఁతకు వడఁ గొనియుంగూడ
నెండసూవుల స్వారి నిచ్చగించు
చెమట చిత్తడిచేత సిల్గు చెందియుఁగూడ
సుడిగాడుపుల వింతఁ జూచుచుండు
కలికి కెండను బిట్టు గదలుచుండియు మేటి
గాములజేనితోఁ గలియఁగోరు
దాహంబుచే నాల్క తడియారియున్ మించి
ప్రకృతి గీతావళిఁ బాడుచుండు
గీ. భయముఁ బుట్టించు సత్త్వశబ్దాల వినుచు
నబ్బురముఁ జెందు, స్నేహింప నలరుచుండు

కన్నులంజూచు బ్రీతి దానిఁ గర్జ మనుచు
తనవిగా నెంచి గాంచు సత్కవి యతండు. 8

గీ. కష్టమనఁబోడు సౌఖ్యంబుఁ గాదనండు
తన్మయత్వాన దిరుగాడు తలఁపుతోడ
మందమందంపు గమనాన మానసంబుఁ
బ్రకృతి చిత్రాలపై నుండి సుకవి నడచు. 9

సీ. పండుటాకులఁ జూచి పకపకనవ్వెడు
కిసలయమార్ధవ్య రక్తిమ మెఱింగి
అవని వైపునఁ జూచి యశ్రువుల్ విడచు నూ
సరవెల్లి మార్పు విషయ మెఱింగి
తూలుచు తోలు వాతూలంపు బెనుపరా
క్రమమును తజ్జనుగతుల నెఱిఁగి
కొండగుహల దాఁగి కులుకుచు నవ్వించు
ప్రతిశబ్ద సఖుని భావం బెఱింగి

గీ. తొఱఁగు కన్నీటఁ దడపుచు ధరణియెల్ల
ధవుని దర్శింపఁ దిరుగు పతంగిహృదయ
తాపమునఁ గుంది తన యాత్మ తన్వి యుల్లె
యెడరునని యెంచి పయనంబు వడి నొనర్చు. 10

చ. అలసటఁజెంది చెంది పథ
మందొక దీర్ఘికఁ గాంచి తత్సుధా
జలములఁ గ్రోలి కొంతవడి
చక్కగ నిద్దురవోయి లేచి ని

మ్మశముగ సాఁగి సాగి యట
మార్గమునందునఁ దోఁచు చిత్రముల్
గలయఁగఁ జూచుచుఁ మదికి
గంపము సంతసముఁ జనింపఁగన్. 11

చ. పడమటి జవ్వని న్నిశిత
భానుఁడు ప్రేముడిఁ జేరఁబోయె న
య్యెడ; మన సత్కవీంద్రుఁడును
నీ యెడ మామగృహంబునందు నుం
డెడి తన ధర్మపత్నిని గ
డింది ముదంబునఁ గాంచు కూర్మి న
ప్పుడె ధనదాపురంబునకుఁ
బోయెను నెన్నడు పోకపోకయున్. 12

చ. అతుల యశోవిహారుఁ డగు
నల్లుని రాకకు సంతసించి, స్వా
గత మిడి, క్షేమవార్తలను
గ్రచ్చఱ ముచ్చటదీఱఁ బల్కి సం
చితమతులైన స్యాలకులు
చెల్వను గన్న పడంతి బాంధవుల్
గుతుకముమీఱ ముచ్చటలఁ
గొండొక కాలముఁ జేర్చి రాతనిన్. 13

గీ. హృదయపాత్రాన తొలుకాడు ప్రేమరసము
వెలికి జాఁగట నయ్యాత్మవిభుని పాద

పంకజయుగంబు తద్రస స్నాపనంబు
గా నొనర్చి నివాళి త త్కాంత యొసఁగె. 14

గీ. సల్లగల్లాలఁబోలు కన్గవల నుండి
పొడమి యానందధార లుప్పొంగిపొంగి
పైకిరాఁ జూడఁగా మనోభావములను
మృదుల భాషణములఁ వచియించె నింతి. 15

గీ. ప్రికటమే ఘోదయంబు చాతకము వోలె
పశ్చిమాంగన యినురాక భ్రమసి కోర
తన్మనోభీష్ట సిద్ధికై తరలె ననఁగ
సరసిజాప్తుఁడు పశ్చిమాచలముఁ జేరె. 16

చ. వలఁగొని చిమ్మ చీఁకటులు
పర్వెను దిక్కుల వింతవింతగాఁ
బులుఁగులు జంటలై మురిప
పుం బసిపిల్లలఁ జూచు కాంక్షతో
నలసి కులాయముల్ దరికి
నాతురతం జనె, భీరుచిత్తముల్
గలఁచె నిశీథదేవి యుధి
కారపుదండముఁ జూపె రోదసిన్. 17

ఉ. మాడకుమాడ యెత్తుగల
మాటలతోఁ బ్రియభోజనాలతో
నాడెపు చూపుతోఁ గని మ
నంబునఁ దృప్తి జనించునట్లుగన్

వేడుక నెల్లవారు కవి
వీరునికిఁ మనుగుడుపుఁ జేసిరా
మూఁడు దినాలు స్వర్గమిది
పో యని యాతఁడు పొంగి తేరఁగఁ. 18

గీ. మూఁడుదినములు నన నల్లుఁడత్తోడ నత్త
వారు తమరాక కేమని ప్రశ్న వేయఁ
దనదు నవచార కార్యంబు జనకుఁ డొసఁగి
నట్టి శాపోక్తి యంతయు నతఁడు దెల్పె. 19

గీ. మూతివిఱిచిరి ప్రేమసముద్ర భంగ
ములకు భంగంబు ఘటియిల్లె ముదము చెదరె
వ్రేలుమడచిరి యున్న దినాల నెంచి
యత్తగారింట నలజడి యంకురించె. 20

మ. దినముల్ దాటు కొలంది యాదరము నెం
తేఁ దగ్గఁగాఁ జొచ్చె, భో
జనపానాది విధాలు మారినవి దు
ష్ప్రాపట్యముల్ రేఁగి, సం
జనితామోద వినూత్న భావములు నా
శంబొందె కొన్నాళ్ళకే,
ఘనుఁడౌ నల్లుని కింక, లాతుల కెటుల్
గావచ్చు నత్తింటిలో ? 21

చ. గునపముఁదట్ట చేతి కిడి
గుంటలు ద్రవ్వఁగ బావమర్దు లా
జ్ఞను నిడ, దానినెంతొ శిర
సావహించి యొనర్చు; గంటముం
గొని శరధాటి వ్రాయుచు మ
ణుల్ గొనునట్టి కరాన కౌర! దై
వనియతి నెంత లెంతలు వి
పత్తులు వచ్చెఁ గటా! యికేమనన్. 22

ఉ. వేకువ జాము మేలుకొని
వేగమె కార్యము లాచరించి వా
రే కడ కేఁగు మన్న సరి
యే నని పోవుచు నద్దిజేసి పే
రాఁకట నిల్లుఁ జేర నొక
రైనను బల్కరు; ప్రేమఁజూప రా
రా! కఠినంపు దీక్ష యితఁ
డన్నియునన్ భరియించు వేత్తయె. 23

గీ. దేవునకు మించు దేవుండు, దేహమునకుఁ
గారణుం డగు తండ్రిని కట్టిడి నయి
యెఱుకదక్కి యొనర్చు నహీనకృతికి
యిదియ ఫల మింక దోసంబు నేది లేదు. 24

మ. అని చింతించెడు భారవిం గనియుఁ బ్రో
యాలాత్రిమైఁ జేరి పా
యని దుఃఖాశ్రుపరీతనేత్రములు నా
థా! యెన్నికష్టాలు వ
చ్చెను నీ బోఁటికి; చూడఁజాల నిసిరో
సిగ్గయ్యె నా యాత్మకుం
మన యైశ్వర్యముఁ బాసెనో; మఱియు నే
మార్పొందెనో? తెల్పుమా. 25

గీ. జ్ఞానహీనుల నధిక కష్టములు జెందు
గాన మీవంటి సుకవిశేఖరుల కెందు
నేని కష్టలవం బంటునే దలంప
నర్కబింబంబునకుఁ దమ మంటినట్లు. 26

గీ. కావునను దెల్పవలయు నీ కష్టదశను
నేను జూచి భరింప; దైవానుకూల
మింత దప్పిన నెటకేని నేఁగవలయుఁ
గాని యిటనుంట మిక్కిలి కాని పనియె. 27

క. అని వగచు కాంతతో "మ
జ్జనకుం డత్తింట నుంట చను నీ" కనుచుఁ
మును బల్కి యుంట కష్టా
ళిని జెందుచునుంటి నతివ! లెక్కడ కిందుఁ. 28

గీ. మనకుఁ బూర్వము గలవెవ్వి మాఱలేదు
మందుఁడగు మందుఁడిట్లు నా యంద ముడిపె
నొక్క యుగ్రంబు నెట్లని యోర్చుకొనుము
మనము నిందుండవలయు మా జనకు నాజ్ఞ. 29

గీ. వనిత! యీ యాజ్ఞ నాకు నొక్కనికె గాని
తక్కు వారి కొకింతేనిఁ దగుల బోవ
దోర్చినను నిందయుండు, మట్లోర్వలేక
యున్న మన పురి కేఁగు సౌఖ్యోన్నతికయి. 30

క. అని సెలవిచ్చిన నాథుని
మనమున కొప్పిదముఁ గూర్ప మగువయు నిం దే
నును నిలిచి వత్సరాంతము
మన పురికి న్వత్తుసంచు మఱి యుండు నెడన్. 31

ఉ. చీటికి మాటికిం గసరి
చేసిన యూడిగ మొప్పుకోక, నీ
వేటికి మా గృహాన వసి
యించుట? తోఁచక కూఁతునెత్తిపై
మూటుడు నగ్నిఖండములఁ
బోసిన తప్పున మాకు మేము చీ
వాటులఁ బెట్టుకొంటి మికఁ
బాఱుము వచ్చినత్రోవ నూరికిన్. 32

ఉ. అల్లుఁడు భాగ్యవంతుఁ డని
యంగలు ముందలఁ నుబ్బుచుంటి మా
యిల్లును గుల్ల సేయుటకు
నియ్యెడఁ జేరెద నంచు నెంచలే
దల్లుఁడ! కూఁతు నిచ్చుతఱి;
నైనది యయ్యె నిఁకేమి సేయ మా
యిల్లును వీడి పొ మ్మిటకు
నేనియు నిన్ను భరింప నింతకున్. 33

ఉ. ఎందఱు తూలనాడిన ను
నెందఱు తన్ను హాసించుచుండినం
గుందడు; కోపమూపుకొను,
కూరిమి భార్య యపూర్వబంధువుం
బొందిక వెళ్ళి పొమ్మనక,
పోదమటన్నఁ దరింప రాని కి
తిం దన తండ్రి శాపముగ
తిం దలపోయు నొకింత ఖిన్నుఁడై. 34

క. ఇలుదాటి వెడలి పోవఁడు,
కల బందుగు లెల్ల నొకటిగాఁ గూడి తనన్
బలువిధముల దూషించిన
కలహింపక యూరకుండు కర్మవశుండై. 35

గీ. విసుగుఁ జెందక కుందక వెడలి పోక
యున్నయల్లుని తత్త్వంబు నూహఁజేసి
పొలము కావలి యుద్యోగమును ఘటించి
కసరి పంపించుచుండ్రి నాగాలు లేక. 36

ఉ. ఆ తఱి సమ్మహాకవి మ
హత్తర సంస్కృత కావ్యసౌధమున్
బూఁత సువర్ణ వర్ణములఁ
బూన్చి సుశబ్దపు రత్నజాలపున్
జ్యోతుల బారుల న్నిలిపి
సొంపులు నింపుచు రాజకీయపు
న్నీతుల మెట్లతోఁ బృథివి
నెక్కొన గట్టుచునుండె దక్షతన్. 37

ఉ. స్నానజపాది కృత్యములు
జారె, పొలాల కహర్నిశంబులున్
మానక పోవుచుండుట, స
మస్తవిధంబుల రక్తనాళముల్
బోనములేక చిక్కినవి
పూనికఁ దగ్గుచు నాఁడునాఁటికిన్
మానము పోవుచుండె నొక
మాసిన మూరెడు గుడ్డ చాటునన్.. 38

గీ. నిదుర మంచానఁ గొంగును విడలుచుకొని
పొలము వోవును, జలమును భోజనంబు
లనక కష్టించి పనిఁజేయు, వ్యవధియున్న
కావ్యమును వ్రాయు, నిలు సంజ కడను జేరు. 39

గీ. ఒక్కయెడ కావ్యకల్పన లూర్ము లట్లు
దోఁచు నొకయెడఁ బనులు ముందునకు నెట్టు
మనసురాదయ్యెఁ గవికి చింతఁగను మదికి
నొకటి విడనేర డింక వేరొకటి సేయు. 40

సీ. అన్నంపు లేమిచే నలసి శోషిల్లుచు
నుడుకుదుమ్ముల సెజ్జఁ బడి తపించు
తలఁగని పనిసేఁత తప్పించుకొని పోవు
నూహాప్రపంచాని కుచ్చులొడ్డు
తాఁ బొందు కష్టాలఁ దాలిమి వహియించు
భావిశుభస్థితిఁ బ్రస్తరించు
ప్రకృతి స్వభావాల పరివర్తనపు మాయ
లారసి లోలోన నలవటించు

గీ. శ్వశురగృహమందు వసియించువారు వల్ల
మాలిన మహానుభూతి సంపన్ను లౌదు
రని తదీయ విజ్ఞాన కావ్యమును బ్రచుర
పఱచు నూతన హర్ష భావంబుతోడ. 41

ఉ. పాప మి టెంతలో సుకవి
వర్యు మహాదశ మారిపోయి యీ
పాపశతాలయం బయిన
ప్రాయిలు ముంగిట దిక్కులేక సం
తాపముఁ జెందగా వలసె;
తాఁ బువు లమ్మిన వీటఁ గట్టియల్
మోపుల నమ్మె హీనదశ
మోసులు సూపినరీతి నక్కటా. 42

ఉ. అందఱి భోజనంబు లగు
నంతట మాపటివేళకున్ బరి
స్కందునివోలె క్షేత్రమునఁ
జాకిరిజేసెడి భర్త యొద్దకుం
జిందిలిపాటు లే కరిగి
చేతెడు భిక్షటఁ గల్పు గంజి పో
యం దన నెమ్మనంబున న
యంబున సేయును దైవచింతలన్. 43

సీ. తెలుపారు కన్నీటి సెలయేటిలంకల
నాశ్రయువేదుల యందుఁ జేర్చి
సచ్ఛలమణిమయ సౌధాల సిసలైన
బత్తిగద్దియల శ్రేవలకుఁదార్చి
హృదయపాత్రి ప్రేమ సదమలకల్లోల
పాలికాడోలిక పైనిజేర్చి

దుఃఖంపుటటవి పరితోళికలంచు సాం
త్వనపు పరాగ వితర్దిఁ జేర్చి

గీ. భర్త కడుపులోఁ దలఁ దూర్చి బహువిధాల
కుమిలి యేడ్చి కష్టము దీర్చుకొనఁగ నుపమ
చిక్కక సతంబుఁ గుములుచు వెక్కస మగు
గడుపు దినములకై భార్య గాంచుచుండె. 44

సీ. మలిన భూయిష్ఠమౌ వలువఁ గట్టునుగాని
పట్టుపుట్టంబులఁ గట్టుకొనదు
చెదరు ముంగురులకు పదనిచ్చి మెఱపెచ్చఁ
దలదువ్వి సిగముడి మెలచుకొనదు
చెమట చారలు మేని గమక మూడ్చునఁగాని
తానంబు సేయను దలఁచు కొనదు
నగలు నాణెములు సెందమికి గుందదుగాని
— పసుపు కుంకుమముల వాంఛ విడదు

గీ. మొగమునం బొట్టు సామాన్యముగ ధరించు
కడుపు కక్కుర్తికై గంజిఁ గుడిచి తిరుగు
దైవమును దూరు తన కష్టదశఁ దలంచి
యూవు రని యేడ్చు తీరని వ్యాకులమున. 45

మ. మొనగాడైన విపశ్చితుం డయిన యే
భూపోత్తముండైన నె
త్తిని కొమ్ముల్గన్న తనంత తా నరిగి య
ర్థిం దీనుఁడై యత్త యిం

టను జామాత వసింపఁ జుల్కాన యగుం
దర్శించు నర్ధాంగి, యె
వ్వనికిఁ గాదు సహింప నీ యనను
ర్వ్యాపార మాజన్మముఁ. 46

క. ఆ రీతి దినము లెట్లో
పోరాడుచు దాఁగుచుండె పొద్దులువోఁక
స్ఫారయశ శ్రీసణ భార్గవ
వారంబులు వచ్చె యువతి వర్గము నోముఁ. 47

మ. కని చుట్టంబులు సేయు భీషణపు హుం
కారధ్వనుల్ రేఁగనో;
యన గర్జించెను మేఘజాల మురవై
యర్ధాంగి దుఃఖాశ్రువో
యన నీలాంబుద మన్ని చోటులను వ
ర్షారంభముం జేసె, నం
దున లేయూన తటిల్లతల్ పొడమె న
న్యాసంబుగా నెల్లెడఁ. 48

గీ. పూర్వపుణ్యము చేసిన పూవుఁబోఁడ్లు
నోచు కొందురు కోరిన నోములెల్ల
నట్టి వ్రతములఁ దానును నాచరింపఁ
గోరియుండెను లేమిచేఁ గుందుచుండి. 49

చ. వ్రతములు రేపసంగ గురు
వారపు రోజున మాడిసన్నమున్
బలి కొఱకై యథావిధిగ
భామిని దాఁ గొనిపోయి ఖిన్నయై
మఱి మొలమెల్ల నేర్చుటకు
మాన్యుఁడు భర్త గ్రహించి యామెతోఁ
గతము వచింపఁగోరెఁ దమ
కంబునఁ జేరిచి బుజ్జగించుచున్. 50

గీ. కరుణ నోదార్చువారును, కారణంబు
లడుగువా రున్న సమయాన యంతులేని
దుఃఖములు మాటిమాటికి పొరలివచ్చు
సహజముగ స్త్రీల కెల్ల నాచార మిద్ది. 51

గీ. ఎల్లి నోములకై యున్న లెన్ని యొనోన్న
వలయు నగల నొసఁగిరి భార్యలకు, మాట
కైన నోములు నోచుకొమ్మనఁగ లేద
టన్న కతమునఁ జింతించి తంచుఁ జెప్పె. 52

గీ. గడువుదినములు దాదాపుగా ముగియఁగ
వచ్చినవి, యంతదాక నా యిచ్చమెలఁగు
వలయు నగలను నీవు దాల్పఁగల నంచుఁ
దాను వ్రాయుచు నున్న గ్రంథంబునుండి. 53

శ్లో. సహసా విదధీత నక్రియా
మవివేకః పరమాపదాం పదమ్
వృణుతే హి విమృశ్యకారిణం
గుణలుబ్ధాః స్వయమేవ సంపదః. 54

ఉ. ఏ పని సాహసించి తొలఁ
గింపఁగరా దవివేక మెంతయో
యాపదఁగోరు, సంపదలు
యాచనసేయును సద్గుణంబులన్,
కాపటికంబు హీనతకుఁ
గారణమౌ, పరికించి చక్కఁగా
లోపము దిద్దువారలకు
లోనగు సంపద లెల్లభంగులన్. 55

మ. అని తాటాకున శ్లోక మొందు తన కా
వ్యాసక్తిచే వ్రాసి, దీ
నిని బేహారి గలంబు పండితుఁడు వా
నిం జేరి నేఁ జెప్పినా
నని తాకట్టుగఁ బెట్టి సొమ్ముఁగొని వాం
ఛార్థంబు తీర్చేవు పొ
మ్మని వాక్రిచ్చె, ప్రియాంగనామణికి నా
శ్లోకంబు సంధిల్లఁగన్. 56

సీ. అతని నామంబు మురహారుఁ డనఁగ నొప్పి
కోటికి బడఁగ నెత్తిన మేటి, యెంత
ధనము గలదో మఱింకేటికి దానశాలి
సద్గుణంబుల కిక్క, సంశయ మదేల? 57

సీ. పడఁతి! శ్లోకంబు తాకట్టు వదలిపెట్టు
కొనక కావ్యంబుఁ బ్రకటింప మని ఖరారు
పడుము, జ్ఞానసముద్రుఁడు వాఁడుగాక
పరులు నా ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చువారు గలరె? 58

క. పతిమాటకు జవదాటక
సతి శ్లోకంబును గ్రహించి సంతోషించి త్వరం
గితమతి యై వర్తకు నా
యతనంబున కేఁగి వ్రతము సంతసిలి కాంచెన్. 59

శా. శ్లోకం బిచ్చి వణిక్ఛామణికి నా
శ్లోకార్థ ముత్సాహియై
వాక్రుచ్చెన్; వణిజుండు గైకొని సతిం
బ్రశ్నించి సొమ్మిచ్చి యా
శ్లోకంబుం దనగొట్టునం దునిచి ముం
జూరందాసం బెట్టి, తా
టాకుం బుస్తక మంచు జ్ఞప్తికయి వ్రా
యం జేసె నా పద్ధతిన్. 60

గీ. వణిజుఁ డిచ్చిన నిష్కాలఁ గొని వ్రతంబు
వదినెయక్కల కంపెను వైభవముగ
జరుపుకొనియెను హర్షాన వరుని జ్ఞాన
మహిమ సామ్రాజ్య భోగసంపదఁ దలంచి. 61

ఉ. శాపము దీరి పోయె నిట
సత్కవి రోజులు మంచి వయ్యె, సం
తాపపు టగ్నియారె నని
దాసకుఁ జెప్పి తదీయ బంధులం
బాపల హెచ్చరించి తన
పద్మముఖాంబుఁ గనుంగొనంగ ను
ద్దీపితచిత్తుఁడై చనె స
తీయుతుఁడై ప్రతిభాసమేతుఁడై. 62

తృతీయాశ్వాసము

క. శ్లోకంబును తనయింటను
తాకట్టుగఁ బెట్టికొన్న తనుపరి వణిజుం
డాకాంక్షఁ జేసె నసముం
జే కొన ద్వీపాంతరములు శీఘ్రము లంచుఁగా. 1

సీ. మొలకవజ్రిలను ముత్తెలుగట్టి భ
ద్రింబుఁ గావింప ముద్రిలను వేసి
కులుకు ముత్తెంబుల కొట్టడిఁ దీయించి
బాలువాని పెట్టె నోసంగఁ బోసి
పెద్దలు దాఁచిన పెన్నిధిని గన్న
రత్నముల్ మందసరాశిఁ జేర్చి
మురిపంపు టపరంగు ముద్దల భోషాణ
ములయందునిచి పెనుములఁ బిగించి

గీ. కడలి చిన్నారి కోమటిచేఁ గాన్క గొనఁగి
పూజనముఁ జేసి భార్యతో ముచ్చటించి
చోద్యమును గూర్చి తమపింత ముత్తెలసిన్న
తరణి కెత్తించి కేహల నకలిపోయెను. 2

చ. కలికి సముద్రయానమునఁ
గూరుకు ... యర్ధరాత్రి ప
ల్లలలు ఫెళ్ళ్ నాగికము
సందు తుపానులు చిమ్మఁగాఁ కు

ప్పలుగ నసుంగు లుబ్బుకొని
పైకొని పొంగుచు రేఁగి భూధరం
బులపలె మిన్ను ముట్టఁ జెను
మ్రోఁతలఁ బెట్టుచు లోకభీతిగన్. 3

మ. బలిమి న్వీఁచు తుపాను త్రోపిడులకుం
గాఢోద్ధ కంపించి, య
గ్గలపుం దుంగ తరంగ సంఘరప మా
కాశంబుతో రాయఁ, బె
స్గలిమి న్వర్తుకఁ దేగు నా తరణి కం
గా[illegible] మునింగెన్ మహో
జ్జ్వల రత్నాళి ధనంబు మందసములే
పాడయ్యె నొక్కుమ్మడిన్. 4

క. కొందరు సాగర గర్భము
నందునఁ గూలిరి సహించు నాశన్ బలిమిం
గొందఱు నేర్పున నీదిరి
మఱిందఱి వంకలకొలంది మనుజులు చింతన్. 5

మ. జలధిం గూలిన సర్వ పాంథజన యో
షా క్రంద సంలగ్న మం
గళ సూత్రంబులు కాంతి లోకమునకుం
గప్పెన్ విషాదంపు దు

మున్నల నేపథ్యము; మృత్యుదేవి ప్రతిభన్
బొంగార విప్పార్చి భీ
తిలఁ గ్రూరంబగు నాట్యంబుఁ జూచి యు
త్సేకించె నొక్కమ్మడిక్. 6

క. ప్రాణి సంరక్షణార్థమై పరిక్కనున్న
పడవను గుబేలుసం దూఁకి వర్తకుండు
మైమఱచి సొమ్మసిలి యున్న నుండెలంబుఁ
చేరెఁ బ్రాణాలఁ జేకొని చిందులోడె. 7

చ. పసువులఁ గొల్లఁ బెట్టుకొని
వర్తకుఁ డేడ్చుచు నొక్కఁ డొక్క సం
పసువులఁ జేతఁబట్టుకొని
యాత్రని చెందుచు గమ్య మేరికన్
విసుగుచు నుండ దైవవిధి
వింతగ నొంటరిగా గమించు మా
నిసిని హఠాత్తుగా నరసి
నెవ్వగఁ బెల్చెను గద్గదంబునన్. 8

వ. పిలిచి నమస్కరించి తన
పేరును నూరును విన్నవించి, వ్యా
కులపడు చిత్తమాపుకొని
కోటుల లెక్కను సిరిసట్టి వ్ర

ష్కల ధనరాసులుం గలిఁగి
కాంచన మార్జన సేయు దీక్షతోఁ
గులికి విదేశయాత్రలను
గోరితి నే నదియూన పెంపునన్. 9

గీ. కడలి నడుమఁ దుపానులు కానరించి
నగలు రత్నాలతోఁ బాటు నావ మునిఁగి
నను దరిద్రునిఁ జేసెఁ జండప్రచండ
కాల పురుషుండు చాల రేఁగి గడియలోన. 10

చ. అడిగినవారి కిచ్చుటయె
యాచకగాధికబుద్ధిగాని నే
నడుగఁగఁబోను, లేనినను
నర్థమదంబున విఱ్ఱవీఁగుచున్
గుడమి సమస్త వస్తువులు
బుద్బుదతుల్యము లంచు నెంతు నె
వ్వాడును, విరోధ కార్యముల
పొంతకు బుద్ధి మఱల్పకుండఁగన్. 11

ఉ. స్వీయచరిత్ర మెప్పుడును
జెప్పుకొనంగను వాడిగాదు, నా
కీ యెడ లేరు నేస్తులు మ
ఱెవ్వరు, హాస్తముఁ గ్రిందుజూపుటన్

కోయు మనస్సు, నెట్లయిన
నుం దరిమూలిన రోజులందు నేఁ
జేయున దేమి లేక యిటు
జిక్కితి మిక్కిలి చింతఁ గుందుచున్. 12

మ. అనిశమ్ బాంధుఁడు సావకాశముగఁ ద
ద్వ్యాపారి దిక్కౌచుఁ బ్రా
ర్థన సాంతంబుగఁ జిత్తగించి తనలోఁ
దానేమొ చింతించి నె
త్తని చిత్తంబు వెలార్చి సాంత్వనపు టి
ద్వద్వాక్కులన్ బుజ్జగిం
చి నయంబున్ బ్రవచించె నాత్మ నధమున్
జింతన్ వెసన్ బాపఁగన్. 13

చ. ఇది యొకలంక, సింహుఁ డను
నేలిక మున్ గనిపెట్టి రాజ్యము
న్విదితయశుండునై నిలిపి
విశ్వము తన్ను నుతింపుచుండగా
'కుమురుప' దేశ నామ మిడి
కోరి వసించెడి పట్టణాని క
ద్దటున బెట్టె సింహపుర
మంచును సార్థకనామమై తగన్. 14

సీ. పుట్టి గోచులు బెట్టిన పూటనుండి
పౌరుషపు నెత్తురుల వార్ధిఁ బరుగులిడుచు

సాము గరిడీలు నేర్తురు సమరదీక్షఁ
బిడుగు తునకలె యవ్వీటి పిల్లవాండ్రు. 15

మ. ధనధాన్యంబుల కాటపట్టు డమరో
దగ్రింపు టుద్విగ్నముల్
గన నీ దేశమునందు సున్న ధనకాం
క్షం గ్రూరకార్యాలపై
మనసుం బెట్టఁగఁబోరు, యాచకుల స
న్మానించు నాచారమే
మునుజన్మంపు తపంబుభావము సత
మ్మూర్గ రాజు లవ్వీటిలో. 16

చ. బలిసి మదాంధులై గవిసి
పౌరుషము న్నిగిడించు పాడు రా
జుల కదనాన పాడయిన
శూరుల కాంతల మేల్మి నల్ల పూ
సల విషగాథ మే మెపుఁడు
సత్యముగా వినలేదు చుట్టు వా
ర్ధులు గల దీవియాటను న
రుల్ సొరనేరని కారణంబునన్. 17

ఉ. ఇంచుక దాపునందు గల
దీశ్వరు కోవెల సజ్జనాళి పూ
జించుచు మంచి కానికలఁ
జేర్చి నుతించెద రట్టి వెవ్వి లే

వంచును సంశయంబు వల
దయ్యె భజింపను గొండమల్లె లిం
చించుక గాంచఁగాఁ గలవ
యెక్కడఁ జూచిన నక్కడేసుమీ. 18

ఉ. ఆ కనుపించు పర్వతపు
టద్దరి హ్రాదిని యొందుబాఱు న
స్తోక తరంగ డోలికలఁ
దూఁగుచు హంస వధూవరుల్ సదా
కోకనదంపు వాసనల
కున్ భ్రమియించు తదీయభాగ్యమున్
దాకొని చూడుమా కదు ము
దం బిడు నాత్మకు మిత్రబుద్ధితో. 19

ఉ. ఆ నది దేశమంతటను
నార్చుచు బారును, భూమియందుఁ గ
ళ్యాణమయంబు, శోభనపు
టారతు లిచ్చి దిగీశ బృంద మెం
తో నుతియించు చుందురు, బ్రి
తున్నము లెట్టివో గానరాక తే
మాన ధరాతలేంద్రుఁ డస
మానుఁ డటందురు నిత్యముం బ్రజల్. 20

చ. పరిమళయుక్తమై తనరు
బాలసమీరము లబ్బురాన భూ
ధరమునఁ బుట్టి జీవుల ను
దారగతిం దనివందఁజేసి, ని
ర్భర సుకుమార గాఢ కవి
రాజులకుఁ దలియించు మర్మ మం
దరసితివా! విచారదశ
యంతము నొందు నిమేష మాత్రిలో. 21

మ. సొలపుంగల్గును రాత్రిలందు గిరిపై
జ్యోతిర్లతా గుచ్ఛపు
న్వెలుగుంజూడ స్వదేశ యాత్రికులకుఁ
విభ్రాంతచేతస్కులై
యలపుంజెంది కృశించుచుం నొంటిద
య్యా లట్లు భావింతు ర
న్యులు, తత్కాంతి విమర్శనీయము హితా
యోజింపు భీతిల్లకఁ. 22

ఉ. అచ్చపు సొంపుపెంపున ది
నాంతము శాద్వలసీమలందు వేఁ
బచ్చిక మేసి మేసి, చెలు
వంబున జింకలు స్వేచ్ఛ యొప్పగా

నచ్చిక బుచ్చికం బిరుగు:
నత్తటి ముద్దుగఁ జెల్మిఁ జేయఁగా
నిచ్చ జనించు, జిక్క వవి
యెంతప్రియత్నముఁ జేసినన్ సఖా. 23

ఉ. పోవఁగఁబోవఁ దోఁపనొక
పూఁచిన దివ్య వనాన మాఁకులుం
గోవెల లాది పక్షిగణ
కూజితముల్ జెలరేఁగుచుండు, సం
దేవి శకుంతరాజియొ? మ
త్తేవి లతాంతపు వింత సొంపులో
నీ వెలుఁగంగలేవు మహ
నీయ! పరిహర్షము చెంగలింపఁగన్. 24

ఉ. ఆమడదూర ముండి రసఁ
గా వనదేవత ముమ్మరించి యెం
తో మురిపాన పాంథులను
దోడ్కొని స్వాగత మీయునో యనన్
గోమలవాయు డింభకుల
గుంపులు గుంపులఁ బంపుచుండు, గా
రాముగ వింతపూవుల ప
రాగము కానికబెట్టు సొంపునన్. 25

ఉ. ఆ వన రామణీయకము
నారసినంతన భాగ్యదేవికిం

దావలమైన దేశమని
తప్పక దోఁచు సుమీ, విదేశ పాం
థావళి కద్దియే ప్రథమ
దర్శనచిహ్నము సంతసింప, నీ
కా విభవంపు దర్శనము
నందుట జన్మ తరించుటే సఖా! 26

చ. పొలముల కాపుబాలికలు
బొమ్మల గీముల నేర్పుతీంచి, సొ
మ్ముల గదియించి సేసలను
బోయుచుఁ బెండిలిఁ జేయుచుంద్రు బె
ద్దలగతి; యద్ది నీ వరసి
తాళి; యిదేమని ముచ్చటింపఁ, బ్ర
క్కల నడయాడుచుందురు ప
కాపక నవ్వుచు లజ్జబెంపునన్. 27

మ. రమణీయంపు విచిత్ర వస్తుతతిఁ జే
ర న్వాంఛ గావించు నం
దు మనంబందున భ్రాంతిపుట్టి, దుద నా
తో రివ న్వీలోకింతు వు
త్తమవాఃపూర విశాలదీర్ఘిక తరూ
ద్యచ్ఛాయలన్ నిల్చి సౌ
ఖ్యము నా మీఁదట గాంతు సింహపురి వ
ప్రాంతంబు నగ్రిద్యుతిన్. 28

మ. తులకించు స్వర్గనగరంబు నంతటను వి
హ్యస్త్రీపముల్ వాడవా
డలఁ జెన్నారును రంగవేదికలు, వే
డ్కన్ మేళతాళాల పెం
పులు శ్రోత్రంబుల కింపుగాఁ బాడము భా
బూ! చంద్రకాంతోపలం
బుల సౌధాల విచిత్రదర్శనము సిం
హుంగామాప్పు కన్గొయికన్. 29

గీ. పంచమస్వరంబున వేశ్యభామలెల్ల
తీగరాగాలఁ దీయుచుఁ దిరుగుచుంద్రు
వలపు కిన్నెరసానులు వచ్చి వియ్య
మందెదరు తన్మయానంద మనుభవింప. 30

ఉ. సొమ్ముల నెమ్మెకత్తియలు
రంపుగఁ బెట్టి బజారులందు సం
దమ్ముగ రాత్రులందున స
తమ్ము చరింతురు, చూచినంత క
న్దమ్ములు గోరగించి పయి
పంబడ చిత్తము భ్రాంతిఁగొల్పు, దే
శమ్ము పరిస్థితుల్ మది వి
చారణసేయుము నిబ్బరించుచున్. 31

చ. తులుకు మిటారి కత్తియలు
గొందఱు నిస్వలపింపఁజేయ సా

మ్ములను ధరించి మన్మథుని
పూవుల వింటిని యెక్కువెట్టి చూ
పులశరజాల మేమఱక
పూనిక వేయుచు లేనిపోని భ్రాం
తుల గలిగింతురయ్య యువి
దుఃఖము దెచ్చు నొకప్పుఁ డుద్ధతిఁ. 32

గీ. సింహానగర ముఖద్వార సీమయందు
సత్రశాల గలదు, నీవు జనెడు సరికిఁ
బ్రొద్దుగ్రుంకును, నచ్చోట బోన మార
గించి నిదురింపు మా యింటి పంచలందు. 33

గీ. పగటివేళను జొచ్చి యా పట్టణంబుఁ
జూడవచ్చు నేఁ జెప్పిన చోద్యములను
తనివిఁ దీరంగ; రాజభవన విచిత్ర
ముల పసందు వర్ణింపగా నలవిగాదు. 34

గీ. అన్నపానాల కే మాత్ర మడ్డులేదు
నీవు యాచింపఁ బనిలేదు నిజము మిత్ర!
కోరుకొననిదే హెచ్చుగాఁ గూర్చువార
లెవ్వరైనను సందు లోటెందులేదు. 35

గీ. అడిగి కైకొంట నీచకార్యం బటంచు
దలఁచితివయేని కష్టించి ధనముఁగొను మ

దే మగసిరి యన్నిటికన్న, నెప్పుడైన
నరుగగా వచ్చు నీ దేశ మడ్డులేక. 36

గీ. ముక్కు దోమల యోధులు ముమ్మరించి
నిదుర దేవి రాజ్యంబుపై నివ్వటిల్లి
సిలుగు గూర్తురు ముక్కు బాకుల నిగిడ్చి
గాలిపగతుని కంటికిఁ గానరాక. 37

గీ. మఱచితి క్షమించు మప్పాజి మర్మమొండు
వేఱుభాషను మాటాడు విధము గలదు
నీకు రాదది; కొన్నాళ్లు నేర్చికొమ్ము
కష్టముల దేవి యొకనినే కౌఁగిలించు. 38

గీ. మంచి సెబ్బర లన్ని క్రమంబుగాఁగ
వర్తక శిఖామణికిఁ దెల్పి బాటసారి
పోయివచ్చెద ననిచెప్పి పోయె నెటకో ?
యతఁడు మనుజుఁడో ? దైవంబో ? యరయరాదు. 39

ఉ. తూరుపు తెల్లనయ్యె, దరి
దోఁచక దేవునిఁ బూజసేసి క
న్నీరుల మున్గి తేలి పయి
నింపఁ గడంగెను సెట్టి యొంటిగా
దారుల కేకరింపక ని
దానముతోడను, బొంగివచ్చు నీ
హారము దప్పు కొంచు పథి
కాగ్రిణి చెప్పిన గుర్తుచొప్పునన్. 40

మ. కల చోద్యంబులఁ గొంచె వారయుచు మా
ర్గంబు న్విలోకించు చా
వల దుఃఖం బొక యింతవీడి, హరిపై
భారంబునుం బెట్టి లో
యల సత్త్వంబుల ఘీంకృతు ల్వినుచు ధై
ర్యంబంది యేకాకియై
యలఁతన్ సింహపురంబుఁ జేరఁ జనె సా
యంసంధ్యకాలంబునన్. 41

ఉ. అంతట వర్తకుండు పుర
మంతయుఁ ద్రిమ్మరి బాటసారి బ
ల్వింతగఁ జెప్ప చిత్రముల
వేడుకగాఁ గనుగొంగ నా పురం
బంతయుఁ జూచి, యెక్కుడగు
హర్ష సుధాంబుధి నోలలాడి సా
యంతనమందు నొక్క నిల
యంబును జేరెను విశ్రమింపఁగన్. 42

సీ. నాఁటిరాతిరి యా యింటి నాయకుండు
మురహరు చరిత్రము న్విని కరుణ వొడమ
నతిథి సత్కారముల నెల్ల నాచరించి
వింతగను విందుఁగూర్చె సుస్వాంతుఁ డగుచు. 43

చ. పిలిచినఁ బల్కనొల్లడు త
పించును గొప్ప మునీంద్రువోలె తాఁ

పిలిచినఁ బల్కరెవ్వరును
వేఱొక బాసను నుచ్చరించుటన్
గలఁతను జెంది భీతిఁగొని
కష్టదశం దలపోయుచున్ వెసన్
గలయ పురంబు సంతట వి
కారముతోఁ దిరుగాడు జోగినై. 44

మ. మఱియింకెట్టుల నా స్వదేశమును బ్రే
మం జూడ ఫీలౌనో ? నా
మురిపెంపుం గులకాంత సుందరముఖాం
భోజాత మేనాఁడు నేఁ
బరికింతున్ మునువైభవాల బదు లా
పాదించెఁ గష్టాలు, నా
చరితంబున్విను వారలెవ్వరకటా !
సంతాప చిత్తంబులన్. 45

గీ. ఇచట వారల బాస నే నెన్నఁడైన
వినియు నేర్చి యెఱుంగ; నెవ్వనికి నిచట
నా పలుకు దెలియ దకట! యీ పురంబు
నందునన్ ద్రోయు విధిని నే మందు నింక. 46

గీ. మంటి చారలచే మేను మాసిపోయె
చినిఁగిపోయెను వస్త్రాలు; చేయి చాచి
యొరుల యాచింప నేర డోగిరము లేక
మురహరుఁడు పరుండె విచార పరవశుఁ డయి. 47

మ. అతఁడట్లానల చింతచే విసిగి కా
ర్యంబేదియుం దోఁచకన్
వెతలం జెందుచుఁ గొంత కాల మిటులో
వేసారి, తద్దేశపున్
గతులన్ వర్తకమర్మముం బ్రబలకాం
క్షన్ గొన్ని తంత్రంబుల
ద్భుతరీతిన్ గ్రహియించి కూర్చి ద్రవిణం
బున్ ధీశుఁడై యన్నిటన్. 48

మ. చిరకాలంబున కైన రాని కతముం
జింతించి చుట్టంబు లం
దఱు బేహారికి నుత్తర క్రియల స
ద్ధర్మాన చేయించి పో
యిరి; నిస్సీమవిచారవారినిధి నా
యిల్లాలునుం బుత్రుఁడున్
దరియుం ద్రోవయుఁ దోఁచకుండి రట నిం
టం గష్టముల్ జెందుచున్. 49

గీ. వరదఁ బోయిన సెట్టి లాభమున వచ్చు
విధము; పందొమ్మిదేండ్లకు వింతఁ దోఁప
వర్తకుండు స్వగ్రామంబు వలపుతోడఁ
జేరె, ధనరాశితోఁ దనవారిఁ జూడ. 50

చతుర్థాశ్వాసము

ఉ. తీరని దుఃఖపుంగడలిఁ
దేలుచు నాఁటిదినాన నెందుకో
చూరున దేవులాడ నల
శ్లోకపు గొట్టము గానుపింపఁగా
భారవి మున్నొకంట గుదు
వంగను బెట్టినద్దె సెలంగు సం
చారసి పత్రికఁజేర్చి పతి
నాత్మఁ దలంచి పయుండె పుత్త్రికో. 1

గీ. ధనపు శకటంబులను పంచదరిని నిల్పి
మదన తాపానలంబున మగ్గుచున్న
అంగనను జూడ సంతోష మతిశయిల్లి
అరిగె మురహారుఁ డింటికి బిరబిరాన. 2

గీ. గాఢనిద్రను జెందెడి కాంతతోడఁ
బవ్వళించిన పూరుషుఁ బొఱచూచి
యెవ్వఁడో యని మదిలోన నెంచి, యౌర!
సతుల చిత్తంబు లెంతయు చంచలములు.

గీ. అని తలంచుచు నుండెడి యంతలోన
సతి చివాలున లేచి మంచంబు డిగ్గి
నాఁడు పరదేశ మేఁగిన నాథుఁ డనుచు
గురుతుపట్టి యెగాదిగ పరికించి. 4

ఉ. తీరని సంతసంబునను
దివ్వె వెలుంగు వెలుంగఁ జేసి, యిం
పారఁగఁ జూచియు న్మగని
యబ్బురపాటున గాఁగిలించి కం
గారు మనంబుతో సతని
కట్టెమటన్ నిలుచుండి యుబ్బి తా
భోరున నేడ్వ సాగె తన
పూర్వపు కష్టము లోడిగిల్లగన్. 5

గీ. నిదురమంపున మంచానఁ గదలుచున్న
తనయునిన్ లేపి నేఁటికి జనకుఁ డెట్లో
వచ్చె! లెమ్మురా! యని లేపఁ, బండ్లుఁ గొఱికి
దగ్గనను లేచెఁ గోపాగ్ని భగ్గు మనఁగ. 6

గీ. నాథుఁ డెక్కడికో పోయినాడటంచు
కలుషమతి వయి పుత్త్రినిఁ గాంచి, నాదు
పుత్త్రిఁడని చెప్పుచుంటి వపాత్త్రురాల
ధాత్త్రి మోహాంధకారిణుల్ తరుణు లరయ ? 7

గీ. "నగల నమ్ముటకై పోవునాఁటి కేను
గర్భవతినిగదా ! చిరకాల మగుట
మఱచితిరి యేమొకో!" యన, మగఁడు "నన్ను
వంచనముఁ జేయఁ గపటోక్తిఁ బలుకుచుంటి." 8

మ. అని రోషాగ్ని వెలార్చి నిష్ఠురపు వా
క్యంబుల్ బ్రసారించి కా
లుని చందంబునఁ జెంతనున్న యొక వా
లుం గేలం గైసేసి భా
ర్యను జంపంగఁ బ్రియత్నము న్సలిపి ప
ర్యంతస్థ మహా లేఖనుం
గని యెవ్వాఁడో లిఖించె నంచు గదుకం
గా దై విలోకింపఁగన్. 9

శ్లో. సహసా విదధీత న క్రియా
మవివేకః పర మాపదాం పదమ్
వృణుతేహి విమృశ్యకారిణం
గుణలుబ్ధాః స్వయమేవ సంపదః. 10

ఉ. ఏ పని సాహసించి యొన
రింపఁగరా దవివేక మెంతయో
యాపదఁగోరు, సంపదలు
యాచనచేయును సద్గుణంబులన్
గాపటికంబు హీనతకుఁ
గారణమౌ, పరికించి చక్కఁగా
లోపము దిద్దువారలకు
లోనగు సంపద లెల్ల భంగులన్. 11

చ. అని పరియించి కోపమును
నాపి చివాలునఁ గత్తి నేలపై

నునుచుచుఁ గన్బొమల్ ముడిచి
యొప్పరికింపఁగ మిత్రుఁడా కవీం
ద్రుని రచనంబటం చెఱిఁగి,
తుందుడుకు న్విడనాడి భార్యనుం
దనయునిఁ జేరఁదీసికొని
తాను ముదంబుధి నోలలాడుచున్. 12

ఉ. భారవి శ్లోకపు న్మహిమ
వల్లఁగదా! తలఁపన్ మదీయ సం
సారము దక్కె శాంతిఁగొనఁ
జాలి చరించుట; యద్దిలేనిచో
భూరివిచారవారినిధి
మున్గి నశించెడివాడనే, భళీ!
కారణజన్ములౌ బుధుల
గణ్యతరోక్తు లభీష్టదంబులౌ. 13

గీ॥ కుదువఁబెట్టిన శ్లోకంబు కొఱవగుటను
గావ్యముం బ్రకటింపక కవివరుండు
వర్తకునిరాకకై వేచి వర్తమాన
ములను గొనుచుండె రాయబారులను బంపి. 14

ఉ. ఎందరొ వచ్చి భారవి క
వీంద్రునితోడ మహానుభావ; నీ
వెందుల కింక గ్రంథమును
నేరికిఁజూపవు, వర్తకుండు ని

బ్బందిని బెట్టునప్పటికిఁ
బైకము జిక్కదె నాఁగ! తోఁటి యొ
ప్పందముఁ జేసి తా విసఁడు
వారల బోధల నెన్నియేనియున్. 15

సీ. అంత బేహారి నిజపురి కరుగుదెంచు
వార్త విని శ్లోకమున కయి పైకముఁ గొని
సంతసము పొంగిపొర్లంగ సత్కవి యొక
మంచిరోజుఁ బయనముఁ గావించుచుండె. 16

ఉ. భారవి సత్కవీంద్రు ఋణ
బంధనముం దెగఁద్రెంపి వానినిం
జారుతరంపు కాన్కలను
చక్కఁగఁ గొల్వకయున్న నెల్లరున్
దూరక పోవరంచును వ
ధూమణితోడను మూఁడువేల బం
గారపు నాణెముల్ గొనుచు
గ్రక్కున వర్తకుఁడుం బ్రయాణమై. 17

ఉ. దారిని బోవుచుండు నెడ
తజ్ఞుఁడు భారవి సత్కవీంద్రుఁ డా
దారినఁ గానుపింపఁగ ము
దంబున వర్తకుఁ డాకవీంద్రునిం

జేరి నమస్కరించి "కవి
శేఖరు శ్లోకముచే కుటుంబ మీ
తీరున నుంటయుం దెలిపి
దీవన లి"మ్మని కోరె భక్తితో. 18

మ. అనఘా! మా కడ ద్రవ్యముంట, భవదీ
యంబైన వాక్ఛక్తి నా
కును నా బోఁటికి నిష్ఫలంబగుట కగుం
గూర్మి న్ననుం గాంచి మీ
రనువొప్పారఁగ తొల్లి గైకొను ఋణా
ర్థం బుంచు పత్రింబు మీ
ఘనతం దెల్పెడి శ్లోక మే సిడెదు కా
న్కల్ గొండు ప్రార్థించెదన్. 19

గీ॥ అనుచు ఋణపత్ర మిచ్చి కావ్యాంతరంబు
నందునం జేరు శ్లోకంబు వందనముల
మెచ్చి పసిఁడి నిష్కంబుల నిచ్చి దేవుఁ
బూజసేసిన గతిఁ గవిఁ బూజసేయు. 20

ఉ. ఆతఁడు ప్రేమవీథిని వి
హార మొనర్చుచు నుత్తమర్ణు లె
రీతిగ నుండువారొకో? వ
రించెను నీదగు సద్గుణాళి నా
చేతముఁ గాన గైకొనుము
శీత మయూఖ దినేశు లుండు దా

కాతతమైన కీర్తిని
యన్వయ మిద్ధర పొంగి తేరఁగన్. 21

గీ. అంచు నాశీస్సు లిడిన కవ్యగ్రియాయిఁ
బల్లకని నెక్క జేసి తా నుల్లమలర
స్వీయపురికిని గొనిపోయి శ్రేష్ఠబంధు
హితులు మెచ్చంగ నాతఁ డద్భుతపుభక్తి. 22

మ. పురి నూరేగఁగఁ జేసి, కానుక లిడి, ధీ
పూర్ణున్ గవీంద్రున్ బొరిం
బొరి తృప్తిం బొనరించి, వానివలనన్
బోధ్యంబులౌ వాని నే
ర్పరియై వించు జగజ్జనంబు పొగడన్
వర్ధిల్లె నే పార్థివుల్
బురుఁ డవ్వారలు వీని క న్నడి సభో
భూభాగముల్ నిండఁగన్. 23

ఉ. బంధుర మల్లికా ప్రసవ
పంక్తిగళన్మకరంద బిందు ప్ర
ష్పంధయ చక్రవర్తిగతి
భాసిలు సత్పద గుంభనంబులన్
గ్రంథము సల్లినా డతని
గాంచి తరించెద నంచు భోజుఁ డా
నందముతోడ భారవిఁ గ
నం జనుదెంచెను పండితాళితోన్. 24

గీ. నీవు వ్రాసిన గ్రంథంబు నేర్పుఁజూపి
నన్ను కృతిపతిఁగాఁ జేసి నాదుయశము
నిఖిల దిగ్దేశ రాజన్య నికరములకుఁ
దెలియఁజేయుచు నాశీర్వదింపు మనఘ! 25

మ. అనినన్ భారవి సంతసించి కృతి ని
య్యండగ్గ భూపాలుఁ డీ
యనఘుం డంచు దలంచి యియ్యకొనె, య
య్యార్యోత్తముల్ బాంధవుల్
దన పాండిత్యముఁ జూచి సంతసిల ని
త్యశ్రీలు వర్ధిల్లగాఁ
జనియెన్ భోజుని వెంట సద్భటులు ని
చ్ఛన్ దన్ను సేవింపఁగన్. 26

గీ. కవులు గాయకు లాదియా ఘనులు గొలువ
భోజ భూపాలుఁ డాస్థాన భూమియందు
రమ్య మణిరత్న మౌక్తిక రాంకవములు
బహుమతి నొసంగె భారవి పండితునకు. 27

సర్వము సంపూర్ణము.